

't Hupke

Nr.155 Winter 2013

In dit nummer

- Huiszwaluw weer terug in Breda
- Structuur visie gemeente Breda
- Ransuil in mineur
- Jaarverslag uilengroep
- De Patrijs anno 2013
- De Klapekster
- Ganzen en de vos
- Nieuwe vogelatlas
- Natuurlijke oevers
- Natuurgebied Zaartpark
- Een dagje vogelen met Hannie van Gils
- Werkgroep Kamertjes
- Bijzondere waarneming, Steppenbuizerd

© Ed van Zoonen

Dit is uitgave nr.155 Jaargang 44
Oplage 300 stuks.

't Hupke is een uitgave van de West Brabantse Vogelwerkgroep en wordt 4x per jaar toegezonden aan onze leden.

Bank: ING 1063712

Bestuur

Kors Jan Snoeij (voorzitter)
Eric van Damme, (secretaris)
Stefan Vromans (penningmeester)
Willem Veenhuizen,
Ellie Pruiksma, (PR & communicatie.)
Hettie van Lint (coord.werkgroep)

Redactie

Martin van Leest
Jan Benoist
p/a Gaffelstraat 52
4835 AP Breda
redactie@westbrabantsevwg.nl

Vaste medewerkers

Raymond van Breemen
Piet van Iersel
Hans van der Sanden
Willem Veenhuizen
Harry van Vugt

Tekstcorrectie

Henriette Huijgens
Ad Rijnen
Albert de Hoon

Overname artikelen

Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van de redactie worden overgenomen.

Website

Aanvullende informatie van artikelen en activiteiten van onze vereniging vindt u op onze website.

www.westbrabantsevwg.nl
www.facebook.com/westbrabantsevwg
[www.evogelwerkgroep](http://www.evogelwerkgroep.nl)

Nieuwsbrief/
Westbrabantsevwg.nl

Webredactie

Ellie Pruiksma

Volgend Hupke

Verzenddatum 1 maart
Aanleveren kopij tot 1 februari

Foto omslag

Ed van Zoonen

Foto's achterzijde

Jan Benoist

Rechten van Roeken

Ik onderhoud warme contacten binnen mijn familie waar ik het erg mee getroffen heb. Dat wij veel met vogels bezig zijn en actief binnen de Vogelwerkgroep, geeft vaak aanleiding tot leuke gespreksstof. Een deel van mijn familie is zelfs ook een beetje in vogels geïnteresseerd geraakt. Mijn vader knipt regelmatig artikelen over vogels uit de krant om die voor ons te bewaren. Soms krijg ik een foto van een familielid toegestuurd met de vraag wat voor vreemde vogel dat nu toch zou kunnen zijn. Dank zij de cursussen en vele activiteiten en excursies die ik bij onze

Vogelwerkgroep heb gevolgd kan ik deze vragen meestal ook beantwoorden. Toch had ik onlangs een wat ongemakkelijk gesprek met mijn zwager die werkzaam is in de infrastructuur. Op zijn vraag had ik niet zomaar een antwoord. Het dilemma dat hij me voorlegde was als volgt.

Een gemeente wil een onveilige verkeerssituatie oplossen door een ringweg om de bebouwde kom aan te leggen. De huidige hoofdroute gaat nu nog dwars door het centrum waardoor er een groot risico is op verkeersongelukken. Echter, juist in het beoogde nieuwe verkeerstraject huist een roekenkolonie. De aanleg van de nieuwe weg wordt hierdoor nu behoorlijk vertraagd. Mijn zwager vond het recht van het dier hiermee toch wel érg ver doorgesloten. Verkeersslachtoffers riskeren voor de belangen van een paar vogeltjes? Hoe zou je het vinden als jouw kind iets overkomt? Naar de mening van mijn zwager zouden menselijke belangen de rechten van Roeken hier moeten overstijgen.

Dat het welzijn van dieren moet wijken voor de belangen van de mens is niet nieuw. Mensen achten zichzelf nogal eens tot een hogere rangorde behoren dan dieren. De belangen van de mens zijn in die opvatting altijd belangrijker en hebben daarom altijd prioriteit. Daar staat tegenover dat de mens óók in staat is tot moreel denken. Het ontstaan van wetgeving over dierenwelzijn zoals de Flora- en Faunawet is daar een goed voorbeeld van. Dieren zijn daardoor niet meer helemaal rechteloos, tenminste, zolang er dan ook mensen zijn die voor die rechten van dieren kunnen opkomen. Ook als het voor menselijke belangen even minder goed uitkomt, kan die wettelijke status niet zomaar even worden genegeerd. Dit lijkt me een groot goed voor het dierenwelzijn.

Maar toch. Het genoemde probleem blijft een dilemma waar ik niet goed raad mee weet. Dat beschermde dieren soms nestelen op een plaats die ons mensen even niet goed uitkomt kunnen de dieren niet helpen. Dat er mensen zijn die zich onverantwoordelijk gedragen in het verkeer, kunnen die mensen wél helpen. Ieder mens zou zich toch heel goed bewust moeten zijn van verkeersrisico's? Maar ja, we weten dat de realiteit helaas anders is. Kijk maar eens naar alle verkeersremmende maatregelen die gemeenten soms moeten nemen om wegpiraten een beetje in te tomen. En het zal inderdaad je kind maar wezen dat een ernstig ongeluk overkomt. Dat neemt niet weg dat het toch mogelijk moet zijn om met tijdelijke maatregelen de veiligheid te verhogen om dan op termijn, zij het met wat meer tijd en moeite, de Roeken te helpen zich op een alternatieve plaats te vestigen? En mocht er zich in de tussentijd toch een ernstig ongeval voordoen, dan is dat heel erg. Maar de Roeken kunnen daar in geen geval schuldig aan zijn.

Ik heb dit artikel eerst nog aan mijn zwager voorgelegd. Hij toonde zich begripvol en had er geen andere zienswijze of toevoeging op in te brengen. We hebben ermee ervaren dat uitwisseling van inzichten tot wederzijds begrip kan leiden. Onze discussie is er nu mee afgesloten en we kunnen het nog steeds uitstekend met elkaar vinden.

Kors Jan Snoeij

De herfst en de daarmee gepaard gaande vogeltrek is alweer voorbij. Herfststormen hebben het weerbeeld slechts deels bepaald. Er waren ook uitzonderlijk veel mooie en zonnige dagen. Zo kun je het werk van het bestuur ook zien.

De zonnige kant van het werk zit hem vooral in de nieuwe uitdagingen voor onze vereniging. Zo wordt er gewerkt aan een vervolg op de cursus inventariseren in de vorm van een workshop broedvogelmonitoring. Ook bent u inmiddels op de hoogte van de vier bijeenkomsten rondom en op Wolfslaar. Een samenwerking van West Brabantse Vogelwerkgroep, IVN en KNNV.

De vereniging was vertegenwoordigd bij de officiële opening van het plan-Waterakkers. De oeverwaluwanwand, in combinatie met een vleermuizenkelder, is in dit plan gerealiseerd. Tijdens de opening werd gememoreerd dat de oeverwaluwanwand een cadeau was van de gemeente, bij gelegenheid van ons 40-jarig bestaan.

Nieuwe uitdagingen liggen er ook in het haalbaarheidsonderzoek van een aantal projectideeën. Broedgelegenheid voor de Scholekster op daken van (bedrijfs)panden, drijvende vlotten in de Emerput, plaatsen van gierwaluwkasten, een tweede nestgelegenheid voor Ooievaars in het Markdal, het zijn allemaal zaken die het waard zijn om te onderzoeken. Voor een tweede huiswaluwentil gaan we binnenkort overleggen met de gemeente.

Krachtens een door de laatste ledenvergadering genomen besluit zijn we nu ook officieel sponsor van de Sovon Vogelatlas.

Zoals gezegd kent de herfst ook haar stormachtige kant. Het bestuur maakt zich zorgen over de bestuurlijke voortgang van onze vereniging. We zijn blij met de steun van twee leden die zich willen bezig houden met de opbouw van een eigen digitaal archief. Maar alleen met een digitaal archief zijn we er nog niet, nog afgezien van de vraag welke uitgangspunten hiervoor gekozen moeten worden.

Nog steeds zijn we op zoek naar een notulist, een secretaris, medewerking voor het bio-secretariaat (anders dan voor opbouw van het digitale archief) en sinds kort zoeken we ook versterking voor de regiegroep.

Het zou goed zijn als leden zich voor de openstaande vacatures beschikbaar stellen. We blijven hopen!

Positief nieuws voor het Markdal: dank zij een besluit van gedeputeerde staten van Noord-Brabant is het grootste deel van de begroting voor het uitvoeringsplan nu definitief. Op 6 november zijn de officiële stukken getekend. Het bestuur feliciteert de vereniging Markdal met dit resultaat.

Eric van Damme
secretaris

Gebraden ganzenborst

De laatste decennia zijn er veel natte natuurgebieden ingericht. Wij genieten daarvan want er is veel te beleven. Dat deze terreinen aantrekkelijk zijn voor ganzen was te verwachten. Ze verblijven er graag en hun aantal is daardoor toegenomen.

Nu wordt er geroepen "er zijn er te veel", maar wat is te veel? De ganzen maken gewoon gebruik van de gelegenheid die wij geschapen hebben. Hun aantal wordt bepaald door het beschikbaar zijn van voedsel en broedgelegenheid.

Hoe zit het met de klagers? Willen zij alleen zeldzame vogels zien?

De mens kan niet nalaten de natuur naar zijn hand te zetten en wil niet inzien dat deze best zijn eigen gang kan gaan. Jagers worden aangezet tot ingrijpen, er worden schiethutten geplaatst en het afknallen kan beginnen. Ook de vogels die wij zo graag zien worden hierdoor verjaagd; jammer van de mooie natuurgebieden, maar law and order is het devies.

Wij willen geen nieuwe bewoners in ons land en zeker niet als het er veel worden.

Reintje de Vos wil meegenieten van vooral jonge ganzen maar die mag niet meedoen. De schutterij trekt met man en macht ten strijde als er een vos gesignaleerd is. Het natuurlijk evenwicht moet verstoord blijven anders valt er weinig meer te schieten.

Teleurstellend was dat een natuurbeschermingsorganisatie de gevoelens van haar achterban niet in kon schatten; zij bood in natuurgebieden geschoten ganzenvlees aan op een markt.

Biemeeus

Open dag Vogelrevalidatiecentrum

Op zondag 6 oktober (net na Werelddierendag) zetten ze in Zundert bij het Vogelrevalidatiecentrum (VRC) de deuren weer wijd open voor alle geïnteresseerden. En dat waren er dit jaar weer meer dan andere jaren. Een topjaar dus wat dat betreft. Maar liefst bijna 1.500 bezoekers werden geteld door twee ijverige vrijwilligers aan de deur. Maar er was dan ook een TOPattractie te bewonderen en wel een van de jonge Zeearenden die dit jaar waren geboren in de Biesbosch. De hele week had de krant er al vol van gestaan. Welke onverlaat vergiftigt er nu een jonge Zeearend of eigenlijk in ieder geval welke vogel dan ook. Ja, daar komen we met zijn allen waarschijnlijk nooit achter. Maar dat het al beter ging met de vogel was op een groot scherm van buiten af te zien. De vogel zat alweer rechttop en maakte het alweer een stuk beter dan bij binnenkomst. Hij (of zij) is hier in goede handen.

De prachtige vlindertuin en de aanwezige vogels konden weer bekeken worden, van een afstandje natuurlijk. Degenen die dat wilden kregen een deskundige rondleiding. Voor iedereen, ook voor de jeugd, was wat wils. Want in Zundert weten ze als geen ander dat de jeugd de toekomst heeft. Vandaar ook door het jaar heen de vele schoolprojecten die door het centrum worden georganiseerd.

Haast vanzelfsprekend hoort bij deze dag prachtig weer en na een leerzame tocht door de tuin was het ook mogelijk een koffie met een appelpunt of een lekker Belgisch Gageleertje te drinken. Maar ook aan de vogels werd gedacht. De speciale vogeltaarten "vlogen" bijna de deur uit.

VRC-medewerkers, namens alle vogels bedankt en tot volgend jaar!

Jan Benoist

P.S. Bent u in de gelegenheid: het VRC is elke zaterdag geopend.

Markdal-overeenkomst met de provincie Noord-Brabant

De Vereniging Markdal en de provincie Noord-Brabant hebben elkaar gevonden om het dal verder in te gaan richten als natuurgebied. Het plan moet in vijf jaar zijn uitgevoerd en kost 10 miljoen euro. Het gebied tussen de Duivelsbruglaan en de grens met België in het kader van de ecologische hoofdstructuur (EHS) wordt verder uitgebreid. Hierin gaan belanghebbenden samenwerken om economische en natuurbelangen te bundelen. De Vereniging Markdal heeft aangeboden om de organisatie van het plan op zich te nemen.

De Mark moet weer vrij gaan stromen en de agrariërs die aan de Mark grond hebben gaan deze beheren op een natuurgerichte wijze.

Markdal
duurzaam & vitaal

Martin van Leest

Kunstacademiestudenten bouwen nestkasten

Het was een mooie opdracht voor de tweedejaars studenten Ruimtelijk Vormgeven van de Kunstacademie Sint Joost: ontwerp een nestkast in de geest van een bekende architect en maak zelf de keuze voor een vogel. Na afloop werden de 32 producten beoordeeld door de docenten, maar naast het artistieke aspect lag er ook de vraag: hoe bruikbaar is jouw nestkast?

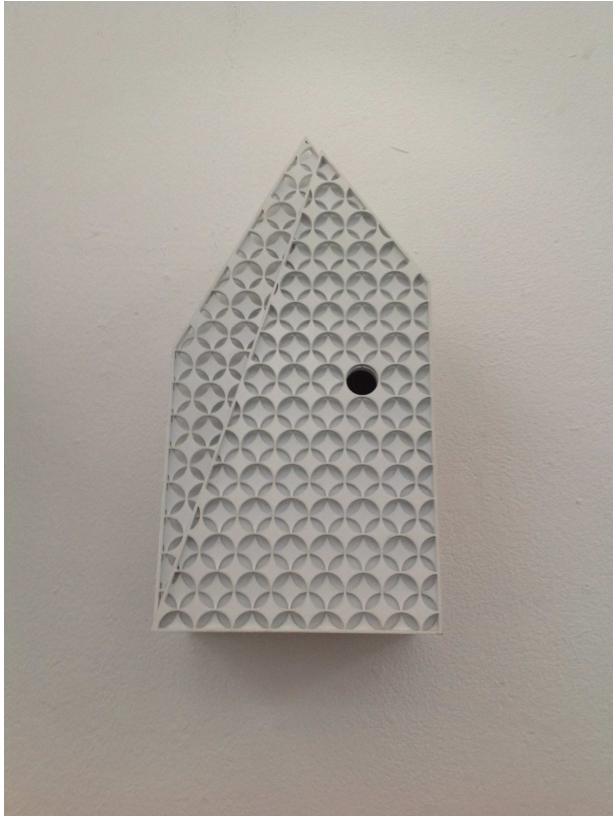
Hiervoor werd Willem Veenhuizen uitgenodigd en zijn we op Sint Joost gaan kijken. Wat wij daar zagen hangen en staan was zeer verassend en origineel. Vaak ook mooi. Bij de kasten stonden de studenten met de brandende vraag: gaat "mijn" vogel hierin ook echt broeden?

"Nee" zei Willem regelmatig: "jouw nestkast hangt aan een touwtje, dat gaat wiebelen, dus dat gaat het niet worden", of: "Het gat zit te hoog, de jonge vogels kunnen er dan niet terug in". Ook bleek de nestkast soms niet geschikt voor de Roodborst, maar wel voor een tortelduif. Zo waren er kanttekeningen, maar ook veel complimenten. Je kon zien, wie zich echt in de opdracht verdiept had en wie niet.

De studenten waren blij met het commentaar en Willem werd later nog teruggebeld, of hij nog even langs kon komen, omdat de kast was aangepast.

Onze conclusie: mooi, dat deze jonge mensen zich verdiepen in de vogels. Ook de docenten willen het contact in stand houden. Als er in maart een expositie van de nestkasten komt op Sint Joost, dan worden alle leden van de Vogelwerkgroep in ieder geval uitgenodigd.

Hettie van Lint

Excursie vogelgeluiden in de Nacht van de Nacht

We werden als vereniging benaderd om iets te organiseren vanwege de Nacht van de Nacht op 26 oktober. Dat hadden we als West Brabantse Vogelwerkgroep nog nooit gedaan maar we dachten waarom eigenlijk niet? Willem Veenhuizen en ondergetekende besloten een vogelgeluiden-excursie te organiseren in de Zonzeelpolder bij Hooge Zwaluwe tussen 22.00 uur en middernacht. Verzameld werd bij de spoorwegovergang aan de Zoutendijk. De excursie werd aangekondigd via de website van de gemeente Breda, de website Nacht van de Nacht en via onze eigen website en nieuwsbrief van oktober 2013.

In totaal hebben negen mensen meegedaan met de excursie, zowel leden als niet-leden. Op zich niet slecht voor een wandeling in het donker op een tijdstip dat veel mensen naar bed gaan. Na koffie te hebben gedronken was iedereen gespitst op ieder geluidje en gingen we stil op weg. Voor wie bekend is in de Zonzeelpolder, we zijn het pad afgelopen naar achter, langs de rietputten tot aan de zwemplas en weer terug. Ondanks de voorspellingen van veel wind was het redelijk windstil en er was een prachtige heldere hemel vol sterren. De opkomst van de maan was pas later in de nacht dus die hebben we gemist. Dankzij de lichtvervuiling in de omgeving, helaas, konden we ook zonder zaklamp redelijk zien waar we liepen. De eerste vogelgeluiden die we opvingen waren die van op het water aanwezige Smienten, Meerkoeten en Wilde Eenden. Al gauw kwamen daar de geluiden van foeragerende en later ook overvliegende Kolganzen en Grauwe Ganzen bij, gevolgd door Nijlganzen en Canadese Ganzen. Steeds liepen we een stukje, stopten dan en luisterden. Ik vertelde onder andere over de aanwezigheid van andere soorten vogels in het gebied. In het voorjaar zijn dat Blauwborst, Fitis, Tjiftjaf, Grasmus, Rietzanger, Bosrietzanger en Kleine Karekiet. Deze vogelsoorten konden we laten zien en horen op de door Karel Speel en zijn vrouw meegebrachte Ipads. Op de Ipad werden ook nog diverse andere geluiden ten gehore gebracht zoals die van de in het voorjaar 2013 gesignaleerde Kwartelkoning, Waterral en Ransuil. Ik had ook mijn telescoop meegenomen en bij de eerste waterplas hebben we daarmee gekeken naar een slapende Aalscholver in een boom. Net voor de rietputten werden we opgeschrikt door roepende en opvliegende Watersnippen. Verder hoorden en zagen we als nieuwe soorten nog zwanen en Kuifeenden. Om 00.20 uur waren we weer bij de auto's. Iedereen was het er over eens dat het erg leuk en leerzaam was geweest en voor herhaling vatbaar. Dus op naar de volgende Nacht van de Nacht, komt u ook?

Mathilde Marijnissen

Belevenissen in de Doenradestraat te Breda

Dat het na augustus stiller zou worden in de tuin aan de Doenradestraat is wel duidelijk. Na de broedtijd breekt een rustiger periode in het vogelleven aan tot de winter en de koude zich doen voelen.

Tot ver in oktober waren er nog 'fitafjes' (Fitis of Tjiftjaf) te horen in de tuin, voedsel zoekend tussen en onder allerlei bladeren, in de boomkroon of struiken. Meestal is het de Tjiftjaf die je zult aantreffen. De roep "foeoeiet" "foeoeiet" doen ze allebei, -lastig!-, en op de pootkleur kun je ook niet vertrouwen. Nu ik dit tik (6 november) heb ik er de afgelopen week meer gehoord.

Kool- en Pimpelmees worden tot heden ook weinig waargenomen. Enkele Merels blijven nog wel aanwezig, ze eten van de rottende appels.

De Heggenmus is bijna iedere dag wel present. Vaak zie ik er twee tegelijk.

Iedere ochtend wordt een beetje strooivoer op de plank gegeven. Meteen komen er twee Turkse Tortels, steeds dezelfde. Zelfs de enkele Kauw die wat probeert te snoepen wordt weggejaagd.

De Houtduif is in de omgeving altijd wel aanwezig. Een week geleden zat er nog een bijna volwassen jonge duif op de putrand. De jonge duif maar gepakt en in de beukenheg gewurmd, waar hij door zijn ouders wel weer gevonden zou worden. Ze braken bij het voeren half verteerd voedsel op vanuit de krop.

In de nacht hoorde ik nog wat Koperwieken overvliegen, veel minder dan in andere jaren. Toen was hun hoge "tsieieieie" overal te horen.

Geen belevenissen meer, wel beleving. De tuin kan opgeknapt en gesnoeid worden en beshoudende struiken vrijgezet. Groenblijvende heesters en hagen worden gevormd en geknipt; ze zijn bestemd voor de schuil- en broedgelegenheid voor het komende jaar.

Op naar de winter en de voederbelevenissen in tuin en hof!

Willem Veenhuizen

Huiszwaluw (*delichon urbica*) weer terug in bebouwde kom van Breda

Huiszwaluw : ontwikkeling aantal in Breda, vanaf 1971

In 1970 ben ik gestart met een globale telling van de bewoonde huiszwaluw nesten in de bebouwde kom van Breda. Later werkte ik daarbij samen met Ad Nuijten, die het werk ook voortzette.

In 1971 werd pas goed begonnen: systematisch werd de gehele stad doorgefietst. In 1977 pas werden de broedende Huiszwaluwen op het terrein van de Trip van Zoudlandtkazerne en van de Chassékazerne ontdekt. Dit waren grote open groengebieden nabij het centrum.

De zwaluwen nestelden toen ook in de wijken Ijpelaar en Overakker, ongeveer vanaf de Aldeborgstraat, Barbaralaan, Schaffelaarstraat, Neubourgstraat en Jorisstraat, in en rond de wijk Boeimeer, ongeveer vanaf de Boeimeerlaan, Jacob Catssingel, Ruitersboslaan en Vriesdongen en ook in de wijk Hoge Vucht in het noorden van Breda. De meeste nesten kwamen voor in de Hoge Vucht en in het Liniekwartier (Copernicusstraat en omgeving).

Al deze wijken liggen aan de rand van de stad met verspreid water in de vorm van brede watergangen en vijvers met slikkerige oevers. Alleen de beide kazerneterreinen niet: deze liggen meer in het centrum van de stad, met grote groengebieden in de omgeving.

In 1972 werden 323 bewoonde nesten geteld, het topjaar was 1974 met 390 bewoonde nesten. Zelfs met de ontdekking in 1977 van bewoonde nesten op de kazerneterreinen, gingen de aantallen daarna geleidelijk achteruit: 1977: 291 nesten, 1978 304, 1981 173[...], 1984 57, 1990 37, 1992 42, 1993 26, 1996 15, 1997 , en tenslotte in 1998 géén.

Huidige stand van zaken

Gebleken is dat in de afgelopen vier jaar de Huiszwaluwen in het buitengebied van Breda, omgeving Rietdijk, de Rith en Teteringen wat afnamen of min of meer op hetzelfde niveau bleven. In 2011 heb ik de oude broedlocaties van de jaren zeventig weer eens systematisch bezocht. Vooral in het noorden van Breda, want tussen Breda en Teteringen wordt nieuwe natuur gemaakt in combinatie met woningbouw voor Teteringen. De nieuwe natuur bestaat voor een groot deel uit verschillende waterpartijen, die worden ingericht als helophyten, filters om vuil water te reinigen en het schonere water te infiltreren in de noordelijker gelegen, steeds droger wordende Lage Vuchtpolder. De werkzaamheden zijn dit najaar afgerond.

Boerenzwaluw met jongen

(Raymond van Breemen)

Deze ontwikkelingen zijn interessant voor de vestiging van de Huiszwaluw nabij de oude broedlocaties. Vooral ook omdat in de nabijheid al vele jaren Huiszwaluwen aan een boerderij op een paar honderd meter afstand aanwezig zijn. Wat ook zeer opviel was dat de woningen in de verschillende delen van de stad waar ze destijds zaten hetzelfde zijn gebleven. Renovatie heeft hier gelukkig nog niet plaatsgevonden. Wel zijn natuurlijk in die lange tussentijd de daklijsten geschilderd. Opvallend was dat er op een locatie over de nesten was heen geschilderd met als resultaat wittige nesten!

Terugkomst na vijftien jaar

In 2011 vond ik een paar nesten in de Adriaan Blommestraat, Hortastraat en de Cornelis Florrisstraat, in totaal vier ; verder heb ik dat jaar op de oude locaties niets aangetroffen.

In 2012 werd het enthousiasme nog groter, want er werden behoorlijk wat nieuwe nesten geteld, namelijk totaal 21 aan daklijsten van de 'oude broedlocaties' uit de jaren

zeventig! Ze werden alleen nog in het oosten van de Hoge Vucht en in de omgeving van de 'Belgische buurt' van de wijk Wisselaar gevonden.

In de jaren zeventig en tachtig was dit de toplocatie van de broedende Huiszwaluwen in Breda.

Waar over de nesten heen was geschilderd, waren nieuwe vestigingen!! En dat na al die jaren!

Het broedseizoen 2013 gaf weer een verdere toename van het aantal nesten te zien, vooral in de Kaprijkstraat (van 2 naar 4 nesten) en de Zelzatestraat (van 8 naar zeker 11 nesten met zelfs nog 2 met een vraagteken erbij).

In totaal vond ik voor de bebouwde kom van Breda 32 bewoonde nesten!

Tot slot Zou dit een blijvende terugkeer zijn van de Huiszwaluw in de bebouwde kom van Breda?

We blijven er alert op dat de huizen waar de zwaluwen tegen nestelen zo blijven bestaan en dat we vroegtijdig worden geraadpleegd bij een eventueel geplande renovatie.

We houden u op de hoogte!

Willem Veenhuizen

Geraadpleegde literatuur

Veenhuizen W., 1982; Populatieverloop van de Huiszwaluw (*Delichon urbica*) In de stad Breda 1971-1981. West Brabantse Vogelwerkgroep

Willem Veenhuizen, 1986; De Huiszwaluw in de provincie Noord-Brabant, Het Vogeljaar Jaargang 34, 187 - 195

Structuurvisie 2030 gemeente Breda

De West Brabantse Vogelwerkgroep, de Natuurvereniging IVN Mark & Donge, en andere natuurverenigingen hebben actief deelgenomen aan het proces om tot deze nieuwe Bredase structuurvisie te komen. De Bredase gemeenteraad heeft de Structuurvisie 2030 vastgesteld op 26 september 2013. Het plan moet de ontwikkelingen van de stad voor de komende periode vastleggen en zal worden gebruikt om de nog te maken bestemmingsplannen en andere beleidsplannen aan te toetsen. De inspraak vond plaats op 11 september jl. Joop van Riet hield daarbij een betoog dat hierna grotendeels wordt weergegeven.

We zijn blij met het uitgangspunt Breda Markstad en het principe van de compacte stad. Onzes inziens is dit onvermijdelijk gezien de verwevenheid door de eeuwen heen van Breda met de Mark en de Aa of Weerij. Het is dus goed om dat hier als onontkoombare basis te erkennen en de kansen die water en natuur Breda nog steeds bieden als uitgangspunt te nemen.

Uiteraard is de vaststelling van een structuurvisie tot 2030 één, en het realiseren ervan een tweede; meestal is dat laatste een minder vrijblijvende opgaaf. We gaan daarop letten.

Aandachtspunten en vragen daarbij zijn:

Waar is de ambitie gebleven van het Landschapspark Oosterhout-Breda? Hoe staat het met de realisatie hiervan. Het plan is inmiddels vier jaar oud.

Wanneer wordt de ecologische verbindingzone Gilzewouwerbeek compleet gemaakt? Er ligt een mooi eerste deel van 14 hectare nieuwe natuur, maar dit is slechts een deel van het oorspronkelijke plan en dus géén echte ecologische verbindingzone!

De bescherming van het Ulvenhoutse Bos tegen de stikstofvermesting moet niet als een "juridisch probleem" gezien worden, maar moet gericht worden op behoud en versterking van de natuurkwaliteit aldaar. We stellen hier voor om te gaan monitoren: ga meten en ga niet af op modelberekeningen.

Neemt de gemeente Breda initiatieven om de - overal goed aangegeven - Nieuwe Mark door de stad zo snel mogelijk te realiseren? Nu Defensie weer verder bezuinigt komen er wellicht eerder kansen voor het overnemen van het terrein van de Seelig-kazerne en het realiseren van de Mark in de stad. Zo wordt Breda echt een "Markstad".

De Markdelta en het tot stand brengen van de ecologische verbindingzone ten noorden van het station spreekt ons aan en daar willen we graag bij betrokken worden. Met name om een te "magere" invulling zoals bij de oevers onder de Trambrug te voorkomen.

Om de positieve effecten van de Structuurvisie in beeld te houden zijn wij voorstander van goed "de vinger aan de pols te houden" en te starten met een goede nulmeting. Adviezen daarover zijn in de MER terug te vinden.

We vertrouwen op een goede vulling van het Groenfonds, dit is noodzakelijk om de groene ambities te gaan verwezenlijken.

Tenslotte hopen we dat de kansen die binnenkort - dankzij de provinciale bijdragen - bij het herstel van het Markdal lijken te gaan ontstaan met beide handen door de gemeenten Breda en Alphen-Chaam gegrepen gaan worden.

Dat er in Breda en omgeving qua natuur veel moois is blijkt uit het stadsplantenonderzoek van IVN Mark&Donge en KNNV Breda, uitgevoerd in opdracht van de gemeente. Wat blijkt: Breda staat zomaar bij de top-vier van steden met de meeste soorten planten! Een vergelijkbare rijkdom bleek ook uit het boek Vogels (houden) van Breda, met daarin verspreidingskaarten van de broedvogels van Breda: zo'n tachtig soorten werden broedend aangetroffen.

Ten slotte: de natuurverenigingen IVN Mark & Donge en West Brabantse Vogelwerkgroep zijn positief over de grote lijn van de Structuurvisie en de gekozen aanpak. Bij de realisering van deze Structuurvisie zullen we de gemeenteraad in haar controlerende taak graag gevraagd en ongevraagd blijven adviseren.

Let wel: voor deze inspraak moesten zo'n vijfhonderd pagina's tekst gelezen worden: de Structuurvisie zelf, de MER, de bijlagen en een toelichting voor de raadsleden van twaalf kantjes. Kortom, een omvangrijk werk!

Piet van Iersel

Alle begin is moeilijk

Ja, ik weet nog goed waar mijn belangstelling om naar vogels te kijken is begonnen. Het was in mijn studietijd, ik studeerde voor gymleeraar, dus ik zal ongeveer twintig jaar zijn geweest en was bij een vriend op de Baronielaan op bezoek. Hij hoorde ganzen overkomen en kon ze herkennen. Dat verbaasde me zo dat ik dat ook wilde kunnen. Overigens had ik in Zundert in het buitengebied gewoond en was ik als kleine jongen al bezig met alles wat je zo om je heen kon vinden, dus mijn belangstelling voor de natuur stamt al van veel eerder. De omgeving van Zundert was nog spannend genoeg en je kon er van alles vinden in heldere slootjes en in de omliggende natuurgebieden.

Al snel kocht ik een prismakijker: een 8x42, je weet wel zo'n zwaar ding. Maar ik wilde beter en heb ik al spoedig een echte Zeiss gekocht. Dat scheelde een hoop en zo zag ik tenminste de details die vaak nodig zijn om vogels te herkennen. Ik had ook verschillende boeken weet ik nog, want ze zijn allemaal niet compleet. Ik had er drie waarvan de Peterson er een was. Ik ging toen met andere vogelaars uit Zundert mee om de vogels beter te leren kennen. Dat heeft me echt geholpen met name bij het onthouden van de verschillende vogelgeluiden. Om ze te leren kennen had ik een stapeltje langspeelplaten waar ze allemaal op stonden en een paar cassettebandjes natuurlijk. Maar met anderen meegaan vond ik aantrekkelijker. Daar leerde je wat van!

De moeilijkste soort voor mij was de Boomkruiper. Pas na herhaaldelijk ernaar luisteren hoorde ik eindelijk dat hoge toentje van dat vogeltje. In het begin kon ik de Roodborst, de Heggenmus en het Winterkoninkje ook niet goed uit elkaar houden, maar plotseling lukte het me wel. Nu herken ik denk ik wel 99 procent van de vogelsoorten aan hun geluid. Zeker in het bos is dat belangrijk, omdat je ze vaak niet kunt zien. Als ik buiten ben, let ik altijd eerst op het biotoop waar ik me bevind, dat maakt de eerste selectie van mogelijke vogels eenvoudig. Dan komen de andere kenmerken als gedrag, grootte en kleuren. Sommige kan ik meteen onderscheiden door bijvoorbeeld de snelheid van hun vleugelslag en de manier van vliegen. Een Visarend en een Buizerd kun je zo makkelijk onderscheiden.

Vanuit mijn belangstelling voor de natuur ben ik natuurreizen gaan organiseren sinds 1990. Ik werd zo directeur van Globe Natuurreizen. Bij de natuurbeleving staat het genieten bij mij voorop. Wat ik zeker zo belangrijk vind is hoe jezelf tegenover de natuur staat. De mensen zijn tegenwoordig eerder bang voor de natuur dan dat ze haar spannend vinden. Ecologisch inzicht is nuttig, het helpt veel om relaties tussen de verschillende componenten te kennen. Van hieruit ontdek je hoe ingewikkeld de natuur is en dat biodiversiteit en een duurzaam gebruik ervan voorop zouden moeten staan. Maar je ziet de natuur achteruitgaan, vooral door het streven naar economisch gewin. De landbouw is daar een goed voorbeeld van.

Piet van Iersel en Gert van der Hart

Eerste atlasresultaat: Ransuil in de mineur (uit Sovon nieuws)

Het eerste veldjaar van het Sovon atlasproject ligt inmiddels achter ons. Het was een eerste jaar met verschillende gezichten. De wintertellingen waren soms lastig uit te voeren vanwege het slechte weer en het voorjaar kwam pas heel laat op gang.

Tellers vonden het meer werk dan gedacht. In tweetallen of groepjes tellen blijkt voor menigeen een uitkomst. Over het algemeen is men tevreden over de methodiek en de soepele online invoermogelijkheden. Onder 'Resultaten' op de atlassite zijn van alle ruim 300 soorten online kaarten beschikbaar, waarop de eerste nog niet gecontroleerde gegevens zichtbaar zijn. Neem gerust een kijkje. Helemaal leuk om de eerste gegevens te vergelijken met de 'oude' atlanten.

Ransuil in de mineur

Een van de soorten die, op basis van de eerste tellingen, een flinke veer lijkt te laten is de Ransuil. Deze nachtactieve soort staat (pas) sinds 2004 op de Rode lijst en lijkt in een vrije val geraakt. Dit voorjaar werden opvallend weinig Ransuilen op de atlasformulieren genoteerd getuige de grijze blokken (wel gezocht, niet gevonden) op de verspreidingskaart.

Lastig inventariseren

Hierbij moet wel gezegd worden dat deze nachtbraker zich lastig laat inventariseren. De roep is zacht, wordt onregelmatig voortgebracht en Ransuilen reageren niet of nauwelijks op het afdraaien van het geluid. Bovendien mislukt zeker een derde van de broedgevallen, zodat het tellen van roepende jongen tot onderschatting van het aantal broedparen leidt (van Manen2000, in de Broedvogelatlas 2002).

Uiteraard is het van belang om ook deze soort de komende atlasjaren zo goed mogelijk geteld te krijgen. We roepen dan ook iedereen op om ook losse waarnemingen van Ransuilen door te geven, waarbij 's winters slaapplaatsen interessant zijn. Immers, op de slaapplaatsen verzamelen zich een groot deel van het jaar exemplaren uit de (wijde) omgeving. Vind je ergens een Ransuilslaapplaats, geef die dan altijd door, ook al denk je dat deze al bekend is.

Martin van Leest

Jaarverslag van de Uilenwerkgroep: broedresultaten 2013

Steenuil

Dit jaar zijn er minder juveniele Steenuilen uitgevlogen dan vorig jaar. Het is nog niet helemaal duidelijk waar dit aan ligt. Landelijk en ook in onze provincie zijn de resultaten heel verschillend. Het weer in het voorjaar was lang slecht, koud en veel regen.

Het leeuwendeel van de Steenuilen broedt in speciale nestkasten. Hierdoor is het volgen (monitoren) van de broedpopulatie vrij eenvoudig. Jaarlijks kunnen we daardoor goed vergelijken wat het broedsucces is. Op het ogenblik hebben we in Breda en omstreken 78 nestkasten hangen die door onze vrijwilligers jaarlijks worden gecontroleerd.

28 van deze kasten worden regelmatig bezet door een paartje Steenuilen en in minimaal 14 kasten zijn juvenielen uitgevlogen. Veel kasten worden "geplunderd" door krakers als Spreeuwen, Holenduiven en Kauwen, zij maken hier veel ge/misbruik van. Hopelijk zijn dit tijdelijke bewoners.

In 2013 zijn er 32 juvenielen uitgevlogen. Vorig jaar waren dat er 39.

Kerkuil

Het broedsucces bij Kerkuilen is veel meer dan bij bijvoorbeeld Steenuilen, afhankelijk van het aanbod van voedsel, vooral veldmuizen. Het voedselaanbod schommelt per jaar en heeft een cyclus van drie tot vijf jaar. Dit broedseizoen (2013) was een minder goed seizoen voor de broedende Kerkuilen, ook landelijk. In combinatie met de strenge en bijzonder lange winter was er een gigantische sterfte onder de muizen. De Kerkuil vangt niets anders dan muizen. Normaal legt de Kerkuil in mei eieren, maar als er onvoldoende voedsel aanwezig is, wordt de eileg uitgesteld. Dit jaar zijn er in onze provincie verschillende gevallen bekend van late broedsels.

Op 18 oktober werden in het vogelasiel Zundert nog drie juveniele Kerkuilen aangeboden die in een schoorsteen vast waren komen te zitten. En op Tiengemeten zaten in oktober nog juveniele Kerkuilen in de kast (Rob Burgmans).

In ons werkgebied waren dit jaar 11 kasten bezet. In totaal zijn er maar 7 juvenielen uitgevlogen. Vorig jaar waren dat er 22.

Bosuil

Onze werkgroep doet geen speciaal onderzoek naar Bosuilen. Speciale bescherming is niet nodig en daarom worden er ook geen bosuilenkasten meer geplaatst. Doordat de Bosuilen gemakkelijk woonruimte kunnen vinden, zowel binnen als buiten de stad, en er blijkbaar ook voldoende prooi te vinden is, gaat het voorspoedig met deze soort. In de bebouwde kom van Breda broeden naar schatting zes tot acht paartjes. Parken en ook grote tuinen met oude bomen genieten de voorkeur. In het Mastbos broeden naar schatting acht tot twaalf paar.

Ransuil

In tegenstelling tot de Bosuil gaat het met de Ransuil niet goed. Het gaat zelfs zo slecht dat deze uil op de Rode Lijst is geplaatst. Vroeger was deze uil samen met de Steenuil nog een van de meest algemene uilensoorten van ons land. Precieze oorzaak van deze afname is nog niet helemaal duidelijk. Door Sovon is een landelijk project opgezet om onderzoek te doen naar Ransuilen. Iedereen kan hier aan mee doen. Het ligt in onze bedoeling dat de Uilenwerkgroep volgend jaar begint met broedvogel-onderzoek naar deze soort.

Martin van Leest

Harry en Martin bezig met het inladen van de kasten

De Patrijs anno 2013, nog 12 paartjes!

2013 Jaar van de Patrijs

Nog maar veertig jaar geleden was de Patrijs een kenmerkende soort van het Nederlandse platteland. Maar sinds de jaren zeventig zijn de aantallen met ruim 95 procent afgenomen.

Onderzoeksvragen

Waar in Nederland komen Patrijzen voor?

In welke dichtheden komen ze voor? Waar liggen de kerngebieden?

Wat is de reproductie en overleving van Patrijzen in verschillende delen van Nederland?

Wat is het effect van perceelkenmerken (zoals faunaranden en hagen) op de aanwezigheid en broedsucces van de Patrijs en welke van deze kenmerken zijn bepalend?

Telperiode

Vrijwilligers wordt gevraagd om deel te nemen aan twee tellingen die samen een beeld moeten geven over aantallen en broedsucces. De tellingen vinden plaats in de periode van 15 februari - 31 maart 2013 (verlengd tot 30 april i.v.m. aanhoudende kou) en in de hele maand september 2013.

Zo luidde de oproep van Sovon voor deelname aan onderzoek in het jaar van de Patrijs.

Onderzoek in Breda en omstreken

Door verschillende leden van onze Vogelwerkgroep is in het jaar van de Patrijs extra gelet op het voorkomen van Patrijzen. Zo is door leden van de Uilenwerkgroep in de buitengebieden onderzoek gedaan naar de Patrijs.

Alle waarnemingen uit 2013 zijn verzameld per gebied (zie tabel). De Patrijs is vooral in de broedtijd een lastig te inventariseren soort. Het te inventariseren gebied moet intensief doorlopen worden om de zich drukkende exemplaren te ontdekken. Het slechte weer in het voorjaar van 2013 was ongunstig voor zowel de patrijzenzoekers als de Patrijzen zelf. Langdurige kou en regen in het voorjaar zijn ongunstig voor grondbroeders. Overal in het buitengebied van Breda zijn de aantallen bedroevend laag, al zal hier en daar nog wel een Patrijs gemist zijn. Naar de precieze oorzaak van de afname wordt nu door Sovon onderzoek gedaan.

Territoria liggen soms ver van elkaar verwijderd en daardoor zal er te weinig uitwisseling plaatsvinden om de populatie in de omgeving nog te redden. In De Rith is nog slechts 1 paartje gevonden (Jan Benoist/Antoinette v.d Wildt). In het buitengebied van Prinsenbeek worden nog af en toe Patrijzen gezien. De gevonden territoria liggen op de grens met Etten-Leur. In de Weimerse polder zijn geen waarnemingen gedaan.

In het poldergebied ten noorden van Breda, (Rooskensdonk, Lange Bunders, Hooijdonk) zitten nog een stuk of vijf paartjes. Dit zijn natuurgebieden en extensief beheerde gebieden waar de Patrijs het hopelijk nog gaat redden.

Buiten Breda, bijvoorbeeld de omgeving van Chaam (dal van 't Merkske, Bleeke Heide) komen ook nog maar sporadisch Patrijzen voor. In tien jaar tijd is overal de stand gigantisch gedaald. Lokaal worden nog wat resultaten bereikt (Polders bij Zwaluwe en Biesbosch) door het aanleggen van faunastroken. In de polders ten noorden van Etten-Leur, (Kelsdonk, Ettense Beemden) zit nog een redelijk aantal Patrijzen (11 paar, mededeling John Frijters).

In de moderne agrarische monotone weide- en akkerbouwgebieden is geen onkruidje, bloem en insect

meer te vinden. Deze gebieden moeten we niet meer zien als natuur, het zijn groene industriegebieden geworden.

West-Brabant

In de periode 1989-1996 is er in SWEV-verband een onderzoek gedaan naar de West-Brabantse broedvogels.

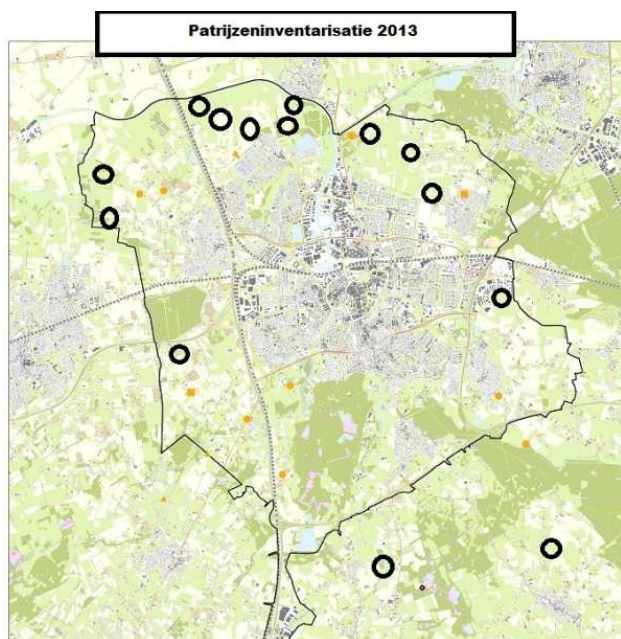
De schatting van de Patrijs over deze periode bedraagt 2.250 - 3.000 paar. "De situatie in West-Brabant steekt nog gunstig af bij Midden- en Oost-Brabant. Ook in 1998 - 2000 behoorde West-Brabant tot de beste gebieden van Nederland." is te lezen in de broedvogelatlas West-Brabant. Hoe is de situatie amper vijftien jaar later? Toen werd er in de atlas nog gesproken van kerngebieden ten noorden van Breda, (Haagse Beemden), nu zitten er nog vijf of zes paartjes, een bedroevend laag aantal.

De Patrijs zal op veel plaatsen gaan verdwijnen zoals de Ortoiaan (uitgestorven) en de al zeldzame Veldleeuwerik.

gebied	Aantal waarnemingen in 2013	Aantal territoria (Schatting)
Waterakkers	1	1
Het Broek (Chaam)	1	1*
Hooijdonk/ Rooskensdonk	11	3
Lange Bunders	3	2
Lage Vuchtpolder	3	2
Galder Markdal	2	1*
Prinsenbeek Klein Overveld	2	1
Prinsenbeek Verloren Hoek	1	1
Hoogeind	1	1
De Rith	1	1
Totaal aantal territoria		12

* = buiten Breda

Alle waarnemers worden bedankt!

Martin van Leest

De Klapekster, *Lanius excubitor*

De Klapekster behoort tot de familie Laniidae, klauwieren. Het is de grootste Europese klauwier. In tegenstelling tot de andere klauwieren is hij niet gebonden aan gebieden met warme zomers. Klauwieren hebben een stevige, haakvormige naar onder toe gebogen snavel. Met de scherpe hoorntand op het snijvlak van de bovensnavel, die past in een uitholling van de ondersnavel, kunnen insecten met een hard pantser worden gekraakt. Het spietsen of vastklemmen van een gevangen prooi op doorns of in een takvork is een voor deze vogels karakteristiek, aangeboren gedrag. Dit gebeurt om de prooi te bewerken bij het verorberen of om de prooi te bewaren voor slechtere tijden. Die prooi bestaat uit insecten, kraagdieren en kleine vogels. De Klapekster weet zelfs vrij grote prooien als bijvoorbeeld leeuweriken op dezelfde manier te grijpen als een valk. In tegenstelling tot de valkachtigen doodt de Klapekster zijn prooi met zijn bek. Hij heeft onvoldoende kracht in zijn poten om daarmee prooien te doden.

De verschillende soorten en hun uiterlijk

Het verenkleed van de Noordelijke Klapekster, de *Lanius excubitor*, de nominaatvorm, is grijs, zwart en wit. Hij heeft een smalle witte streep over de bases van de hand- en de buitenste armpennen, die op gesloten vleugels meestal als een dubbele witte vleugelvlek te zien is. Hij heeft een lange staart. De adulte Klapekster heeft een witte wenkbrauwstreep boven het zwarte masker. De lengte is 24 centimeter en het gewicht is ongeveer 65 gram. Juveniele vogels hebben in de vroege herfst nog het juveniele kleed. De bovenzijde is dan grijsbruin met soms bruine schubjes en de onderzijde vuilwit met bruine schubjes. Het masker is meer bruinzwart en de ondersnavel is licht. In het zuiden komt de Zuidelijke Klapekster (Steppeklapekster), *Lanius meridionalis*, voor. Deze kan worden waargenomen in het Franse Middellandse Zeegebied en op het Iberische schiereiland. Deze vogels hebben een donkergrijze bovenzijde en een lichtrose onderzijde. De Noordelijke Klapekster en Zuidelijke Klapekster worden tegenwoordig als twee aparte soorten beschouwd, al is hierover geen consensus.

Klapekster (*Lanius excubitor*)

(vogelvisie)

Andere ondersoorten zijn de *Lanius homeyeri* van de Oekraïne en *Lanius sibiricus* van Siberië. De ondersoort *Lanius algeriensis* van Noord-Afrika heeft een leigrijze bovenzijde en een lichtgrijze onderzijde zonder rose zweem. Ook mist deze de witte wenkbrauwstreep. Een andere zuidelijke ondersoort is de *Lanius elegans* (Israël). Een oostelijke soort is de *Lanius pallidirostris* (Kaspische Zee). De Klapekster komt voor in een groot gebied op het noordelijk halfrond. Sommige taxonomen onderscheiden zeven tot twaalf ondersoorten. U. Olson (2010) gaat uit van negen soorten, *Lanius lahtora* (Asian Grey), *Lanius excubitor* (Great Grey), *Lanius elegans* (Dessert Grey), *Lanius uncinatus* (Socotra Grey), *Lanius borealis* (Northern Grey), *Lanius meridionalis* (Iberian Grey), *Lanius sphenocercus* (Chinese), *Lanius ludovicianus* (Loggerhead), en de *Lanius somalicus* (Somalische Klapekster). Sommige van deze soorten worden weer verdeeld in enkele ondersoorten. Maar ook hierover zijn de meningen verdeeld.

Er bestaat ook een Kleine Klapekster, *Lanius minor*. Deze heeft een brede zwarte band over het voorhoofd en de witte wenkbrauwstreep ontbreekt. De borst is rose getint. De Kleine Klapekster is meer een zuidelijke soort, hij overwintert in het oostelijke Middellandse Zeegebied. Ze hebben een minder golvende vlucht als de Klapekster.

De Klapekster, *Lanius excubitor*, als broedvogel

Het broedgebied omvat grote delen van continentaal Europa en strekt zich noordelijk uit tot ver in Lapland. Als broedvogel is deze Klapekster in ons land tegenwoordig zeer zeldzaam. In het begin van de twintigste eeuw broedden er waarschijnlijk enkele honderden paren op de heidevelden en in de hoogveengebieden. Bij de inventarisaties voor het eerste atlasproject van Sovon in 1973-1977 was het aantal broedparen al geslonken tot 10-25 paar. De Klapekster is vanouds een broedvogel van de Brabantse heidevelden en hoogveenrestanten in vooral Zuidoost-Brabant. Volgens de Avifauna van Noord-Brabant (1967) waren er in 1966 vijf broedgevallen bekend. Omdat Klapeksters in de broedtijd erg schuw zijn, is het mogelijk dat toen enkele paartjes niet zijn waargenomen. Of de Klapekster ooit een broedvogel van West-Brabant is geweest is niet met zekerheid meer vast te stellen. Vermoedelijk hebben op de heidevelden in onze streek vroeger wel enkele paren hun jongen groot gebracht. Van de jaren 1973-1977 zijn enkele broedverdachte juli-waarnemingen bekend. Bij Kalmthout en Wuustwezel werden er in die zelfde periode zekere broedgevallen vastgesteld. Sinds 2002 is de Klapekster als broedvogel uit Nederland verdwenen. De afname in de twintigste eeuw hangt samen met de ontginning en bebossing van de woeste gronden. Waarschijnlijk speelt de afname van prooidieren ook een rol. Het aantal loopkevers, vlinders en hagedissen verminderde als gevolg van vermesting en verzuring. De jongen worden de eerste weken vooral gevoerd met die insecten. Pas vlak voor het uitvliegen krijgen de jongen door de ouders ook muizen en hagedissen aangeboden. Ook als de voedselsituatie voor de Klapekster zich gunstig ontwikkelt, zal dat waarschijnlijk niet snel resulteren in meer broedgevallen. De toegenomen recreatie zal verhinderen dat de schuwe Klapekster zich vestigt als broedvogel. Vanuit de ons omliggende landen is geen aanvulling van broedvogels te verwachten. Ook daar doet de Klapekster het slecht en de daar verblijvende broedvogels zijn evenals bij ons voornamelijk standvogels.

De Klapekster als wintergast en doortrekker

Als wintergast en doortrekker komt de Klapekster regelmatig voor in een klein aantal. Dan kunnen we ze aantreffen op heideterreinen, maar ook in moerassen en broekbosjes langs beken en in het kleinschalige agrarische cultuurlandschap. Als broedvogel is de Klapekster dan wel uit ons land verdwenen maar ze nemen vermoedelijk als overwinteraar licht toe. Vanaf hoge zitposten, toppen van bomen, wordt uitgekeken naar prooien. Soms echter zitten ze juist onder de top in een boomkruin of juist in een lage struik of op een weipaaltje. De eerste wintervogels arriveren eind augustus en half april zijn ze weer vertrokken. In oktober trekken de meeste vogels door. Een deel van deze vogels blijft tot eind november hangen en trekt daarna pas verder door. Dezelfde vogels kunnen jaarlijks in hetzelfde winterterritorium worden aangetroffen. Het aantal doortrekkers en overwinteraars kan van jaar tot jaar sterk verschillen. Onze wintergasten zijn hoofdzakelijk afkomstig uit Zweden. Opmerkelijk is dat de Zweedse populatie is toegenomen, maar dat heeft niet geleid tot een toename van het aantal overwinteraars in ons land. Vermoedelijk heeft een deel van de vogels geleerd tijdens zachte winters meer noordelijk te overwinteren. In strenge winters zal de sterfte onder deze vogels echter hoger zijn dan onder de vogels die zuidelijker overwinteren. Klapeksters zijn territoriaal zowel in de zomer als in de winter. In de nawinter vindt de paarvorming plaats met zang (de Klapekster is een zangvogel) en balts. Dit wil niet zeggen dat deze vogels zich op die plaats zullen vestigen als broedvogels. Ook in onze omgeving worden bijna jaarlijks Klapeksters in de winterperiode waargenomen: in de omgeving van Strijbeek - Strijbeekse Heide; Brabantse Biesbosch - Polder Maltha; Bergen op Zoom - Markiezaat; Zundert - Oude Buisse Heide en Breda - Mastbos, Kogelvanger.

Landelijke Klapekster telling

Al enkele jaren wordt er in de winterperiode (eind december en eind januari) een landelijke Klapekster telling georganiseerd door waarneming.nl in samenwerking met Sovon. Als je daaraan mee wilt werken kun je een gebied claimen wat je dan tweemaal dekkend moet doorzoeken. De waarnemingen en ook de nulwaarnemingen moeten via waarneming.nl worden doorgegeven. Ook losse waarnemingen buiten de telweekenden kunnen worden gebruikt. Dus geef deze ook door! Tijdens de telweekenden van 22 en 23 december 2012 en 26 en 27 januari 2013 werden 280 winterterritoria vastgesteld. Hierbij is nog geen rekening gehouden met eventuele dubbeltellingen. Ook wordt gevraagd mogelijk aanvullende informatie te geven over het beheer en het habitat van het bezochte gebied.

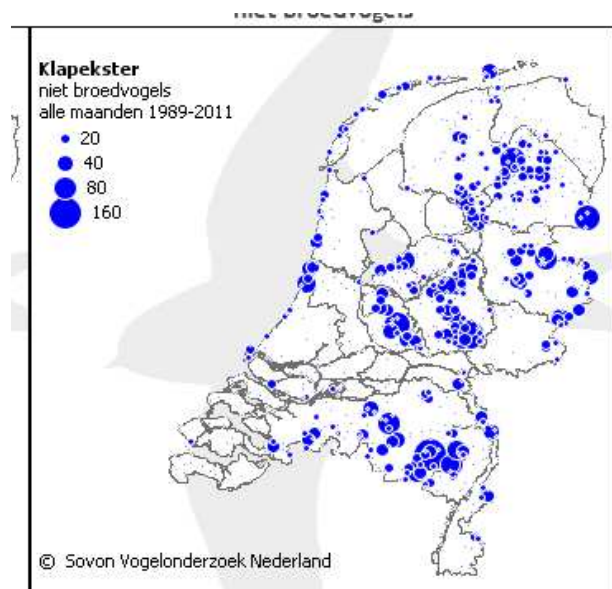
Een scherp gezichtsvermogen

Een breed dieet vereist een keur aan jachttechnieken. De belangrijkste is wel zitten, wachten en kijken. Als er dan een prooi zichtbaar wordt duikt de vogel vanuit een hoge uitkijkpost, soms voorafgegaan door kort bidden zoals een torenvalk, op de prooi. Soms worden vliegende insecten uit de lucht geplukt. Het territorium kent verschillende uitkijkposten waarlangs wordt gepatrouilleerd. Klapeksters hebben een uitstekend gezichtsvermogen. Wanneer een valkenier vroeger op pad ging om roofvogels te vangen om ze af te richten voor de jacht nam hij een Klapekster mee die hij 'handwerk' noemde. Lang voor de valkenier een stip aan de horizon herkende als roofvogel had de Klapekster de vogel al opgemerkt en de valkenier met kriesen gewaarschuwd. De Klapekster reageerde op iedere soort

roofvogel anders. De valkenier had dan nog ruimschoots de tijd zijn lokduif los te laten om de roofvogel te lokken en te vangen.

Hans van der Sanden

Literatuur.....
Avifauna van Noord-Brabant. v.Erve 1967
Sovon 1987 Atlas van de Nederlandse Vogels
Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000
Samenwerkingsverband Westbrabantse Vogelwerkgroepen 2007. Atlas van de West-Brabantse broedvogels.

Klapekster

(H van Beemster)

Ganzen en de vos

Terreinbeheerders worstelen met het probleem van de zomerganzen die in groot aantal aanwezig kunnen zijn. Er komen klachten van agrariërs.

Bij het beoordelen of ingrijpen noodzakelijk is spelen diverse omstandigheden een rol.

Onder zomerganzen worden hier verstaan: Canadese Ganzen, Grauwe Ganzen, Brandganzen en Nijlganzen. Deze soorten broeden ook in het gebied waar onze vereniging actief is.

Bekeken is waar ganzen met jongen zijn gezien en wat er van hun broedsels terecht is gekomen, mede in relatie tot de aanwezigheid van vossen.

Soorten

Canadese Gans

In de winterperiode worden er tot wel 4.000 in West-Brabant geteld.

Hoeveel er in de zomer zitten is moeilijk vast te stellen, omdat ze dan zeer verspreid voorkomen tot in stadsparken toe. Er moet wel altijd water aanwezig zijn.

Deze soort gaat pas vanaf het derde kalenderjaar broeden.

Grauwe Gans

Er broedt een beperkt aantal Grauwe Ganzen in onze natte natuurgebieden. Alleen in de Biesbosch is deze soort algemeen.

Brandgans

Deze soort broedt sinds ongeveer vijftien jaar in ons land. Het gaat bij ons in de buurt om duizenden paren die broeden op eilanden in het Haringvliet en op de Ventjagersplaten.

Het aantal broedende vogels binnendijks is beperkt.

Nijlgans

Deze soort broedt overal in boomnesten mits er water in de buurt aanwezig is om de jongen groot te kunnen brengen. De soort is niet beschermd en daarom erg schuw door bejaging. Buiten de broedtijd kunnen groepen van honderden exemplaren aanwezig zijn.

Plaatsen

Goudbergven

Een klein voedselarm ven met weinig open water maar wel met een groot eiland waar de vogels veilig en ongestoord kunnen broeden. In 2010 zaten daar 32 paren Canadese Ganzen.

Als deze jongen krijgen kunnen er wel 200 ganzen zitten tot het moment dat de jongen kunnen vliegen. Dat is erg veel voor een terrein dat een hoge floristische waarde heeft. De vegetatie wordt aangetast en het water verrijkt. De beheerder heeft in 2011 ingegrepen door de eieren te bewerken om te voorkomen dat deze uitkwamen. Er schijnt ook op de ganzen geschoten te zijn. Buiten de broedtijd komen hier geen ganzen voor omdat er onvoldoende voedsel te vinden is.

In 2012 en 2013 kwam nog maar een klein aantal ganzen terug.

Een nadelig neveneffect was dat ook het aantal Dodaarzen en Kuifeenden afnam door verstoring.

De vos is hier wel aanwezig maar deze heeft een hekel aan zwemmen. Voor zover bekend hebben vossen het eiland waarop de ganzen nesten hadden niet bezocht.

Broskens

Een terrein met kleine plassen speciaal aangelegd voor amfibieën. Bij ieder plasje verscheen in het voorjaar wel een paar Canadese Ganzen. Er zijn echter geen jongen groot gekomen.

Wat bleek: er zat een vossennest! Duidelijk was te zien aan de veerresten dat de jongen gevoerd werden met jonge ganzen.

Castelreesche Heide

Een terrein met plassen waar heel het jaar Canadese Ganzen aanwezig zijn. De vegetatie wordt verschaald, de ganzen kunnen daar geen schade veroorzaken. De vogels rusten daar alleen maar foerageren elders.

De beheerder vroeg jagers ganzen af te schieten. Er werd een schiethut geplaatst. Het resultaat was dat van de 200 ganzen er enkele werden doodgeschoten. De rest vloog weg maar was de volgende dag weer terug. Lam- en doodgeschoten ganzen liet men lopen en liggen.

Nadelig neveneffect: enorm veel verstoring bij de overige vogelsoorten.

Er zijn vossen waargenomen maar deze worden in de omgeving intensief bejaagd.

In het aangrenzende natuurreserveaat Wortelkolonie broeden wel veel Canadese Ganzen.

De bedoeling is hier het volgend jaar de jongen en de ruiende vogels die niet kunnen vliegen te vangen en humaan in te laten slapen.

Bleeke Heide

Er kunnen veel Canadese Ganzen voorkomen maar er zijn maar vier paren met jongen waargenomen. Na tien dagen zijn er geen jongen meer gezien. Er was een vossenhol aanwezig, duidelijk was aan de veerresten te zien waarmee de jongen werden gevoerd!

Rooskensdonk

Een polder-natuurreserveaat waar 120 paren ganzen broeden. In volgorde van talrijkheid zijn dat Canadese Ganzen, Grauwe Ganzen en Brandganzen.

De beheerder had besloten de situatie te bekijken en voorlopig niet in te grijpen. Maar in 2013 zijn toch van circa zestig nesten de eieren in een vloeistof gedompeld om uitkomen te voorkomen. Of dit tot verstoring van andere soorten heeft geleid is niet bekend.

Er broeden daar nog circa dertig paar Grutto's; dat zou wel eens kunnen komen door bescherming van ganzen. Er zijn weinig aanwijzingen dat vossen hier actief waren.

Vrije Kavelen

Er kunnen veel zomerganzen aanwezig zijn maar het aantal broedende vogels is gering. De vos is hier actief.

Markdal

Hier zijn in de zomer weinig Canadese Ganzen gezien. In het gebied zit een vossenhol.

De vos

Dit dier was zeldzaam, maar is de laatste tijd in aantal toegenomen ondanks intensieve vervolging. Het valt op dat de toename gelijke trek houdt met de toename van het aantal zomerganzen.

Dat is niet verwonderlijk: bij veel vossenholen is te zien dat de jongen gevoerd worden met jonge ganzen. In de tijd dat vossen jongen hebben zijn er ook jonge ganzen. In juli kwamen wij een jager tegen die vol trots vertelde dat zijn wildbeheerenheid in de eerste zes maanden van het jaar al

vijftig vossen had afgeschoten. Vroeger was het zo dat roofvogels en marterachtigen als bunzings vervolgd werden om het jachtwild te beschermen. Dat is nu verboden. Maar nu worden de vos en kraaiachtigen nog beschouwd als schadelijk wild.

Jagers

Deze zijn er in vele soorten: velen halen hun neus op voor het schieten op zomerganzen. Aanvankelijk werd het standpunt ingenomen: "Zoek het maar uit. Wij zijn niet bereid wat te doen aan het ganzenprobleem. Het kost ons te veel tijd en de dode ganzen wil niemand hebben. Ze gaan daarom de klike in." Jagers klagen steen en been dat er nog maar weinig Fazanten en hazen te schieten zijn. Ze gaan liever naar Duitsland waar men een dag kan schieten voor 120 Euro. Echter, de boeren van wie jachtgrond gepacht wordt klagen en stellen jagers aansprakelijk voor vermeende schade door ganzen. Dus gaan jagers nu het veld in om te laten zien dat ze de klachten serieus nemen en zo de boeren tevreden te stellen.

Als het overheidsbeleid bepaalt dat het aantal zomerganzen aanzienlijk verminderd moet worden zijn wildbeheerders wel verplicht daaraan mee te werken.

Vogelbescherming heeft onder druk ingestemd met het Ganzenakkoord. Dat houdt in dat de helft van het aantal zomerganzen afgeschoten moet worden, hetgeen neerkomt op 200.000 vogels. Daarbij heeft men wel bereikt dat de jacht op winterganzen gesloten blijft. De provincies moeten het Ganzenakkoord uitvoeren. Jagers, terreinbeheerders en gemeenten zijn bij elkaar gaan zitten om een plan van aanpak op te stellen. Vanaf 1 januari 2014 wordt de bestrijding ter hand genomen.

Samenvatting

De laatste decennia zijn er natte natuurgebieden gerealiseerd waar zomerganzen een thuis hebben gevonden.

Daar waar vossen aanwezig zijn wordt op een natuurlijke wijze het aantal ganzen laag gehouden. Waar vossen intensief bejaagd worden komen wel jonge ganzen groot. Het probleem wordt dus kunstmatig in stand gehouden door de natuurlijke predator te elimineren. Schieten in natuurgebieden veroorzaakt een enorme verstoring van de overige vogelsoorten.

Harry van Vugt

Dode vos

(Harry van Vugt)

Vileine vogels?

Een bijna oorverdovend gekraakel en rauwe roepen verstoorden de ochtend in het bos. De vogelaar keek omhoog, zag niets, maar wist dat een eindje verderop een groep Zwarte Kraaien de veroorzakers van alle herrie was. Iets misnoegd vroeg de vogelaar zich af waarom ze zich hier gevestigd hadden.

Een paar jaar geleden waren ze er nog niet, waren alleen mooie vogelgeluiden te horen en geen zwarte rakkers die de rust verstoorden. Ze gedroegen zich de afgelopen zomer als heersers van de hoge dennenkruinen. Er werden enkele jongen geboren en maanden was hun gebedel om voedsel te horen. In de omliggende weilanden peurden ze in de grond op zoek naar insecten, de voederkuil bij de boer werd ook stevast bezocht. En de vogelaar zag hoe ze gezamenlijk afspraken om een toertje door de lucht te maken, duikend, roepend en elkaar achterna zittend. Maar altijd met een hoop herrie.

Zelfs die goedgezakte van een Buizerd die al enkele jaren in volle rust genoot van zijn territorium leek verjaagd. Hij zat niet meer geregeld op zijn vaste paal en als hij boven het bos rondcirkelde of in de wei op pieren jaagde hingen de Zwarte Kraaien stevast om hen heen, hevig protesterend: waar hij wel het lef vandaan haalde om zich daar te vertonen!?

Als waardige Zwarte Kraaien gedroegen ze zich als een echte clan, "blijf uit onze buurt" leken ze te roepen. "Zo niet pesten we je wel weg". Die sullige Buizerd liet het zich allemaal maar welgevallen. Werd het te gortig dan dook hij een boom in en vonden de Zwarte Kraaien het ook welletjes. De vogelaar vindt het vileine vogels met een laag aaibaarheidsgehalte. De vogelaar twijfelt er in zo'n geval wel eens aan of een echte vogelliefhebber onderscheid mag maken en ook niet een pesthekel mag hebben aan bepaalde soorten.

Door de eeuwen heen lijkt de soort mens een hekel te hebben aan deze vogelsoort. Belast met slecht bijgeloof, of stevast afgebeeld op de galg, krassend naast een bengelend lijk. Bij veel boerenerven blijkt de afkeer jegens deze vogels door een aantal geschoten exemplaren bij voederkuilen of op net ingeplante velden te hangen.

Dit om de rest van de clan af te schrikken. Er zijn websites die spreken over "ongediertebestrijding" als ze het hebben over Kraaien, websites over diervriendelijk verjagen met geluiden en websites van vogelliefhebbers en faunabeheerders die elkaar tegenspreken of jacht op Kraaien wel of geen zin heeft. Vogelaar is er getuige van dat een jager geregeld zijn lusten botviert op het schieten op de Kraaien, maar constateert ook dat het aantal Kraaien niet minder, maar eerder meer lijkt te worden. Een Zeeuwse vogelliefhebber schreef dat het territorium van iedere gedode Kraai direct wordt ingenomen door een andere Kraai. Vogelaar vraagt zich af of het voedselaanbod door de intensieve landbouw en veehouderij de oorzaak is van de toename. Immers, hoe meer voedsel en weinig natuurlijke predatoren, des te beter een soort het doet. (Kijk in de spiegel en constateer hoe goed deze soort het doet!).

Toch kan niet ontkend worden dat deze Zwarte Kraaien bij de vogelaar ook op een bepaalde manier respect afdwingen. Ze zijn intelligent, hebben een sterk sociaal gedrag, jagen en zoeken samen naar voedsel en zorgen dat de clan alert gewaarschuwd wordt bij onraad. Dat betekent hier in het bos dat er direct gereageerd wordt als de Havik in de buurt is. Vogelaar vindt het wel best dat Havik af en toe een Kraai pakt, het is een leven als een oordeel als Havik in de buurt is. Vogelaar verlangt terug naar de tijd dat Zwarte Kraaien hier niet waren.

Op een mooie woensdagavond in augustus was vogelaar getuige van een ware slachting van twee hazenlegers door drie losgebroken jachthonden. Geroep en getier had geen baat, eigenaar en politie, niemand wilde komen om de honden terug te halen. De honden lieten zich niet van de wijs brengen, doodden alle jongen en ook een volwassen haas. Uren lagen zij zich tegoed te doen aan dit maal. Pas tegen schemerdonker gingen zij voldaan huiswaarts. Direct nadat de honden uit het gezichtsveld waren zag vogelaar verrast hoe een groot vogelsilhouet over het weiland streek. Ja hoor, een roep en een kras en daar waren een paar Kraaien. Nog ver na duisternis vlogen ze af en aan om hun al grote jongen met de resten van de hazen een kostelijk maal te verschaffen. Nee, geen vileine vogels, maar slim en superopportunisten, dat zijn Zwarte Kraaien moest vogelaar toegeven.

Mary Holleman

Zwarte Kraai

(Karel Mauer)

Naar een nieuwe nationale vogelatlas én een nieuwe Avifauna van Noord-Brabant Oproep tot deelname!

Nieuw atlasproject

Het zal de oplettende vogelaars niet ontgaan zijn: Sovon Vogelonderzoek Nederland is weer gestart met werk voor een nieuwe atlas en veel vrijwilligers werken daar al volop aan mee. Ditmaal is het een heel bijzonder project, namelijk een combinatie van een atlas voor broedvogels en een voor wintervogels. De broedvogelatlas loopt volgens het stramien van de Atlas van de Nederlandse Broedvogels 2002. Daarbij werden twee lijnen van onderzoek geïntroduceerd, een absolute en een relatieve. De absolute was reeds bekend van het eerste atlasproject uit 1973-1977, waarbij de medewerkers werd gevraagd een zo volledig mogelijke lijst op te stellen van de in een 5x5 kilometer vierkant (atlasblok) voorkomende broedvogels. Dat gebeurde dan in drie klassen van broedzekerheid: mogelijk, waarschijnlijk en zeker broedend. Daarbij moest ieder in het blok voorkomende biotoop drie maal in een seizoen worden onderzocht. Een aantalschatting in grote klassen was gewenst, maar niet verplicht.

Bij het nieuw toegevoegde relatieve deel werd de medewerkers gevraagd twee keer een achttal tevoren geselecteerde kilometerhokken gedurende één uur te onderzoeken. De eerste keer in de periode van 1 april - 15 mei; de tweede keer tussen 16 mei en 30 juni. Van de gevonden soorten hoefden de algemene alleen te worden aangekruist, de schaarse moesten worden geturfd en de zeldzame moesten worden ingetekend op kaart. Daarnaast moest in het midden van ieder van deze acht kilometerhokken, die samen een zogeheten "gouden grid" vormen, een telling van vijf minuten worden uitgevoerd.

Bij het huidige atlasproject wordt gevraagd een tweede telling van vijf minuten te doen, meteen na de eerste, en de vastgestelde vogels op kaart in te tekenen.

Het wintervogelonderzoek vindt in hetzelfde atlasblok plaats als het broedvogelonderzoek. En ook nu weer is sprake van een absoluut en een relatief deel. Bij het absolute onderzoek wordt de waarnemers gevraagd een lijst op te stellen van in dat atlasblok in de maanden december tot en met februari voorkomende vogels en een ruwe schatting te maken van hun aantallen. Ook nu moet weer ieder in het blok voorkomende biotoop driemaal in deze maanden worden onderzocht. Dit lijkt dus op de werkwijze die gevolgd werd bij het atlasproject voor winter- en trekvogels uit de jaren 1978-1983. Maar het huidige project is minder gedetailleerd want nu worden de drie wintermaanden samengevoegd. Ook is de aantalschatting in klassen niet verplicht.

Het relatieve deel is precies gelijk aan dat van het broedvogelonderzoek: tweemaal acht keer één uur lang voor het gouden grid en liefst twee keer een punttelling in het midden van ieder kilometerhok. De onderzoeksperiodes lopen van 1 december tot 15 januari en 16 januari tot 1 maart. De lijst met soorten die moet worden aangekruist, geturfd of ingetekend verschilt wat van die in het broedseizoen. Een atlasblok hoeft slechts één broed- en één winterseizoen te worden geïnventariseerd. De aan het veldwerk bestede tijd moet worden bijgehouden omdat daaruit de onderzoeksintensiteit is af te leiden.

Een verschil met voorgaande projecten is dat de medewerkers wordt gevraagd alle gegevens online in te voeren. Vroeger kon worden volstaan met het opsturen van de turflijsten die in het veld konden worden ingevuld. Ook het aanmelden gebeurt online (www.sovon.nl/vogelatlas).

Nieuwe Avifauna van Noord-Brabant

De enige avifauna van Noord-Brabant uit 1967 zag al weer bijna een halve eeuw geleden het licht. Toen dat boek uitkwam was het een openbaring en heeft het heel wat mensen geïnspireerd. Inmiddels is veel meer bekend geworden over de vogelwereld in onze provincie. Tenslotte droegen we bij ieder atlasproject ons steentje bij. En dat zal nu niet anders zijn. Het nieuwe atlasproject zal ook weer een beeld geven van onze vogelwereld. Toch vindt het bestuur van Vogels in Brabant dat onvoldoende en willen we komen tot een nieuwe Avifauna van Noord-Brabant.

Maar om een dergelijk werk zinvol te maken, moet het wel meer te bieden hebben dan de komende Sovon-atlas. Vandaar dat we voorstellen het onderzoek in onze provincie licht uit te breiden om wat meer soorten beter voor het voetlicht te krijgen. Daarom vragen we de Brabantse vogelaars vrijwillig aan een of twee aanvullingen mee te werken. Ten eerste vragen we extra kilometerhokken van het atlasblok te onderzoeken en daarnaast om 25, relatief zeldzame, extra soorten op kaart in te tekenen in plaats van te turven. De handleiding hiervoor is te vinden op (<http://www.brabantsevogels.nl/> de site van Vogels in Brabant. Het kost nauwelijks extra tijd; je bent immers toch al in het veld. Het is dus niet nodig een volledig overzicht van die soorten in je blok op te stellen, hoewel dat natuurlijk wel mag. We willen vooral meer inzicht krijgen in de vogels van onze natuurgebieden en daarom vragen we de extra te onderzoeken kilometerhokken in die terreinen te situeren. De lijst met extra-aandachtsoorten is speciaal op onze provincie gericht. We realiseren ons dat het nooit mogelijk zal zijn een volledig overzicht van die soorten te maken, maar de extra gegevens zullen wel helpen bij de benodigde extrapolaties voor het maken van zo scherp mogelijke aantalschattingen van Noord-Brabant.

Slechtvalk

(Sovon.nl)

Is een en ander ingewikkeld?

Ja : je moet zeker het koppie er goed bijhouden, voortdurend de tijd en de kaart in de gaten houden en scherp administreren. Atlassen is iets anders dan zo maar wat recreatief vogelen. Soms is het net werken! Maar het is

ook goed te doen. Bovendien geeft het een goed gevoel. Je hebt een doel en je draagt bij aan een groter geheel en werkt samen met anderen.

Veldervaringen

Meedoen aan het nieuwe atlasproject heeft me geleerd dat je het beste op de fiets kunt gaan inventariseren, mits het terrein dat toelaat. Het is mij niet gelukt meer dan drie kilometerhokken per ochtend te onderzoeken. Meestal kom ik zelfs niet verder dan twee per dag.

De door Sovon verstrekte invulformulieren werken prima, maar je moet wel steeds meerdere formulieren bij de hand hebben om te bepalen of je een soort in moet tekenen of alleen hoeft te turven of aan te kruisen. Op de fiets is dat niet altijd even gemakkelijk. Bovendien wordt je voor het onderzoek van het gouden grid verplicht delen van het terrein te onderzoeken waar je als het uitsluitend gaat om het opstellen van een lijst van aanwezige soorten, niet zo snel naar toe zou gaan. Je verwacht er geen bijzonderheden en denkt dat het saai is. En meestal is dat ook wel zo, zeker voor ervaren vogelaars. Toch is het mij wel gebeurd dat ik op plaatsen kwam waar ik eerder nooit was geweest en daar vogels waarnam die ik er niet zo snel verwacht had. Je kennis en inzicht van de avifauna in je atlasblok neemt daar wezenlijk door toe. Door de extra soorten voor de Avifauna van Noord-Brabant in te tekenen, kreeg ik een scherper beeld van hun voorkomen. Ik heb zelfs geprobeerd alle Dodaarzen in mijn blok op te sporen, wat door de vele vennen en plassen geen sinecure was. Uiteindelijk kwam ik op 27-29 paar; iets dat ik tevoren niet had verwacht! Door het intekenen van alle Roodborstapuiten viel me op dat er in 2013 minder waren dan gewoonlijk; kennelijk heeft de voorgaande strenge winter deze in Zuid-Europa overwinterende soort geen goed gedaan.

Zelf was ik teleurgesteld dat ik bij het reguliere onderzoek voor de nieuwe atlas lang niet alle vogels vond waarvan ik uit het verleden wist dat ze er voorkwamen. Zo bleek het drommels lastig de in onze regio maar zeer dun gezaaide Appelvinken op te sporen en heb ik vergeefs heel veel tijd gestoken in het opsporen van de Middelste Bonte Specht, die in 2012 en 2013 in "mijn" blok aanwezig was. Zelfs vroeger algemene soorten als Patrijs en Ransuil kwam ik niet tegen. Die soorten moesten speciaal worden opgezocht. Wil je de soortenlijst echt volledig hebben, dan kosten alle atlasprojecten je veel tijd. Maar volsta je met het voorgeschreven onderzoek, dan kost een atlasblok je zowel voor het broedvogeldeel als voor de wintermaanden zo'n vijf tot zeven dagdelen. Het invoeren van de gegevens kost ook tijd, maar na enige oefening viel dat best mee en had ik niet meer dan een tot anderhalf uur per bezoek nodig.

Deelname

Atlasprojecten zijn vooral waardevol als het onderzoek volledig is. Om dat te bereiken heeft Sovon nog veel deelnemers aan het nieuwe atlasproject nodig. Vooral in West-Brabant zijn nog veel blokken niet onderzocht of geclaimd. Zeker de kleistreek is nog vrijwel leeg. Maar ook rond de Chaamse Bossen en het Merkske. Wie meldt zich aan?

Ray Teixeira

Lijst van extra-aandachtsoorten in de provincie Noord-Brabant met hun Sovon afkortingen.

Bergeend	BE
Slobeend	SE
Scholekster	SC
Grutto	Gr
Wulp	Wu
Tureluur	Tu
Kleine Bonte Specht	KBS
Boomleeuwerik	BL
Veldleeuwerik	VL
Graspieper	GP
Gele Kwikstaart	GKw
Nachtegaal	N
Roodborstapuit	RT
Grote Lijster	GL
Sprinkhaanzanger	SZ
Rietzanger	RZ
Spotvogel	SV
Braamsluiper	BS
Fluiter	FI
Vuurgoudhaan	VGH
Glanskop	Gla
Kruisbek	KB
Goudvink	GV
Appelvink	AV
Geelgors	GG.

Avifauna van Noord-Brabant

REDACTIE: F. J. H. VAN ERVE, H. K. M. MOLLER PILLOT, A. B. L. M. WITTGEN, S. BRAAKSMA, W. H. TH. KNIPPENBERG EN V. F. M. LANGENHOFF

Natuurlijke oevers langs waterlopen in Breda

In de gemeente Breda liggen veel vijvers en waterlopen binnen de bebouwde kom.

Op veel plaatsen, met name in de Hoge Vucht en in de Haagse Beemden, zijn de oevers na een facelift natuurlijk ingericht. Dat gebeurde de eerste tien jaar van deze eeuw door de gemeente Breda in samenwerking met het waterschap Brabantse Delta.

De houten geoliede palen (beschoeiing) langs de oevers, die het water vervuilden, zijn verwijderd.

De overgang van land naar water is veel geleidelijker aangelegd, zodat veel waterdieren gemakkelijker van land naar water kunnen trekken en andersom.

Op deze geleidelijke overgang van land naar water gaan vanzelf verschillende soorten planten groeien, zoals riet, lisdodde en kattenstaart. De oevers zijn een eldorado voor vogels die hier hun nest in bouwen en erin foerageren (bijvoorbeeld de Kleine Karekiet en het Waterhoen).

Vissen gebruiken het riet als paaiplaats en kikkers en padden kunnen zich tussen de begroeiing verschuilen. Libellen gebruiken het water om eieren af te zetten, en hun larven komen uit het water om vervolgens aan een rietstengel uit te sluipen tot libel (imago).

De aanliggende grasstroken worden niet meer gemaaid als gazon, maar beheerd als hooiland (een- of tweemaal maaien en afvoeren in een seizoen), wat uiteraard de biodiversiteit ten goede komt. Vlinders foerageren op de bloemrijke berm en zetten hier hun eieren af.

Huisemus

(Raymond van Breemen)

Het beheer

Langs vrijwel alle oevers wordt een bermstrook van ongeveer een meter breed de laatste jaren om het andere jaar gemaaid. Tussen twee bruggen of duikers in even jaren de ene kant, in oneven jaren de andere. Het baardenbeheer op de oever spreken we van een droge baard, in het water van een natte baard, is een logisch vervolg van het op grote schaal verwijderen van beschoeiingen en aanleggen van natuurvriendelijke oevers. Dit geldt ook voor de onderwaterplanten, uiteraard vraagt dit om een goede afstemming tussen beide behorende instanties, de gemeente en het waterschap. Aan de zijde waar de droge baard blijft staan moet uiteraard ook de natte baard blijven

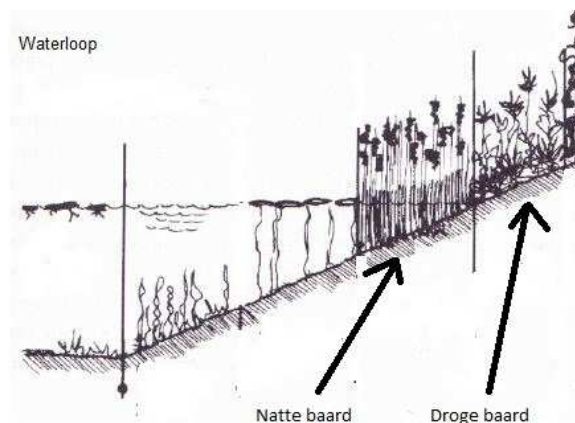
staan. Dit houdt in dat de maaiboot en de cirkelmaaier aan dezelfde zijde van de vijver maaien en het jaar erop aan de andere zijde. Uiteraard moet bovenstaand beheer wel uitgevoerd worden. Als je helemaal niet maait groeien de oevers dicht met opslag van elzen en wilgen en verlanden de vijvers. Belangrijk is het tijdstip waarop men gaat maaien. Er moet rekening gehouden worden met de broedperiode van de vogels, migratie en ei-afzetting van amfibieën en de paaitijd van vissen.

Monitoren

Om te kijken of het beheer de gewenste biodiversiteit oplevert wordt er langs de waterlopen veldonderzoek uitgevoerd (monitoren).

Met name libellen en vlinders geven een goede indicatie van de kwaliteit van het water en biotoop.

Uiteraard worden de vogels meegeteld; vanaf 2007 wordt jaarlijks de monitoring uitgevoerd in Breda langs de bermen en de oevers van waterlopen.

Wat opviel tijdens de monitoring was het foeragegedrag van Huisemussen in de baarden langs de waterkant. Duidelijk was te zien dat de mussen de uitsluitende viervlekken van de rietstengels haalden, om ze vervolgens langs de oever stelselmatig de kop in te hakken met hun kegelvormige snavel. Vervolgens vlogen ze met deze grote libel (40-48 mm) weg. Uiteraard is de jonge libel eiwitrijk voedsel voor de jonge mussen.

Samenvatting

De waterlopen met natuurlijke oevers en de aangrenzende bermen zijn belangrijke ecologische verbindingswegen door de stad. Uit monitoring blijkt dat de soortenrijkdom (biodiversiteit) hoog is.

Belangrijk voor de uitvoering is dat het beheersysteem eenduidig is, en dat het gedurende een lange periode consequent wordt toegepast.

De monitoring is een goed handvat om te kijken naar de ecologische kwaliteit.

Het baardenbeheer verhoogt de kwaliteit van de natuurbeleving van de burgers in de stad.

Raymond van Breemen

Het Zaartpark

Algemeen

Eigendom van de gemeente Breda. Het Zaartpark is een wandelpark in het beekdal van de Aa of Weerij. Het is een van de meest natuurlijke en natuurrijke parken van Breda. Planten en dieren kunnen langs dit park vanuit het Mastbos en het stroomgebied van de Aa of Weerij de stad en het gebied noordelijk van de stad bereiken en andersom. Het beekdal hier is een ecologische verbindingzone en tegelijk bufferzone tussen stad en landelijke omgeving.

Ligging en bereikbaarheid

Atlasblokken: 50-13-22

Het Zaartpark ligt ten zuiden van de Langendijk tussen de Oranjeboomstraat en het Amphibia Ziekenhuis. Het is het beste te bereiken via de Langendijk. Parkeren kan langs de Langendijk bij het Luzac College, gehuisvest in een voormalige kerk. Tijdens college-uren en bezoeken van het ziekenhuis kan het erg druk zijn. Dus met de fiets of te voet is het park dan beter bereikbaar.

Beschrijving

In 1996 is het Zaartpark opnieuw (ecologisch) ingericht. Er zijn geulen gegraven, heuveltjes en dijkes aangelegd. Zo ontstonden overgangen tussen lage, natte en hoge, droge delen. Voor de bruggen in het park werden palen uit de Rotterdamse haven hergebruikt.

De bedding van de Aa of Weerij heeft sinds 2005 ook zijn meanders weer terug gekregen. Dit is gerealiseerd in een samenwerkingsverband tussen de gemeente Breda, het waterschap Brabantse Delta, Staatsbosbeheer en de Landinrichting Weerij. Voorheen waren er stuwen geplaatst, maar nu zijn die vervangen door vistrappen en kunnen vissen zich weer stroomopwaarts verplaatsen. Zo krijgt de natuur nieuwe kansen om bezit te nemen van het beekdal.

Het waterrijke Zaartpark ligt op een knooppunt van drie Bredase beken: de Zaart, de Aa of Weerij en de Turfvaart. De Aa of Weerij staat in verbinding met het zuidelijker gelegen Mastbos en Zaartbos

Door het ecologisch beheer ziet het Zaartpark er een beetje anders uit dan andere Bredase parken. Sommige stukken in het park worden niet zo vaak of helemaal niet gemaaid. Je

zult hier weinig kortgeschoren gazons en perkplanten vinden. In plaats daarvan zie je bermen met wilde planten, rijk begroeide oevers, heesters en veel verschillende boomsoorten; belangrijk voor konijnen, muizen, vlinders, sprinkhanen en andere insecten. Vogels vinden hier hun voedsel (insecten en bessen) en beschutting. Op de oevers met moerasplanten maken watervogels hun nest. Zelfs de IJsvogel is gesignaleerd. In de diepere delen van de vijvers overwinteren vissen en kikkers.

De piramidevormige heuvel aan de zuidkant van het park is gemaakt van stalen manden, gevuld met gebroken kalksteen uit de Ardennen. Hierop groeien kruiden die van droogte en kalk houden, zoals wilde tijm en marjolein. Vanuit het wandelpad bovenop heb je een prachtig uitzicht over het park.

Mogelijkheden

Je kunt een mooie wandeling maken door het park als je begint bij de ingang aan de Langendijk; die ligt dicht bij de ingang van het ziekenhuis en recht tegenover het Luzac College. Hou zoveel mogelijk links aan (langs de Zaart) en je komt bij de mooie hangbrug.

De brug over ga je rechtsaf tot je op de dijk komt van de Aa of Weerij. Je kunt nu kiezen.

Rechtsaf en teruglopen over de oude dijk van de Aa of Weerij naar de Langendijk.

Linksaf en even op de piramide een kijkje nemen, daarna terug naar beneden, de brug oversteken over de Aa of Weerij en meteen rechts het pad aflopen. Je loopt nu over de nieuwe dijk en hebt een prachtig zicht op de nieuwe meander en waterversnelling van de Aa of Weerij.

Wat is er te zien?

Lente/zomer

Blauwe Reiger, Knobbelzwaan, Nijlgans, Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend, Sperwer, Buizerd, Torenavalk, Fazant, Waterhoen, Meerkoet, Scholekster, Kokmeeuw, Holenduif, Houtduif, Turkse Tortel, Grote Bonte Specht, Boerenzwaluw, Witte Kwikstaart, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Zanglijster, Kleine Karekiet, Gasmus, Tuinfluiter, Zwartkop, Tjiftjaf, Fitis, Staartmees, Pimpelmees, Koolmees, Boomkruiper, Gaai, Ekster, Kauw, Zwarte Kraai, Spreeuw, Huismus, Ringmus, Vink, Groenling, Goudvink, en Rietgors. Ook veel dagvlinders en libellen.

Herfst/winter

Blauwe Reiger, Knobbelzwaan, Nijlgans, Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend, Sperwer, Buizerd, Torenavalk, Fazant, Waterhoen, Meerkoet, Scholekster, Witgat, Oeverloper, Kievit, Watersnip, Kokmeeuw, Stormmeeuw, Holenduif, Houtduif, Turkse Tortel, Grote Bonte Specht, Witte Kwikstaart, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Zanglijster, Staartmees, Pimpelmees, Koolmees, Boomkruiper, Gaai, Ekster, Kauw, Zwarte Kraai, Spreeuw, Huismus, Ringmus, Vink, Sijs, Putter, Groenling, Kneu, Goudvink, en Rietgors.

Jan Benoist

www.westbrabantsevvg.nl
voor meer informatie en foto's.

Hannie van Gils

Hannie van Gils, wie kent haar inmiddels niet? Hannie heeft vorig jaar onze beide vogelcursussen gevolgd. Ik heb haar ervaren als een zeer enthousiaste en uiterst leergierige deelnemer. We zijn nu een jaartje verder en Hannie is al erg actief binnen de Vogelwerkgroep met onder andere vogeltellingen. Ik nam haar mee naar Hageven Plateaux om te vogelen en ik heb ook wat geleerd want Hannie kan doodstil zijn.

Hoe belangrijk is het vogelen voor jou?

Ik houd van het buiten zijn, in mijn eigen tuintje, te voet of met de fiets eropuit. Vroeger had ik honden, en daarmee moet je naar buiten. Dat deed ik dan ook volop. Ik hoor ritselen, spetteren, piepen en fluiten. Ik zie van alles vliegen, badderen, nestelen, eten, ruzie maken, tortelen. Om erachter te komen wat gaat de verrekijker mee, en dat noemt men dan vogelen, begrijp ik. Het aardige is dat je overal van vogels kunt genieten. Nu valt dat me op als ik een ommetje maak. Dat ik vroeger aan al die vogels voorbij ben gelopen zonder ze op te merken, lijkt nu heel vreemd.

Wat betekent de Vogelwerkgroep voor jou?

Een schat aan kennis en ervaring waar ik zoveel van kan leren. Aardige mensen leren kennen, met wie ik meeloop, bij wie ik met mijn vragen terecht kan. Al de excursies die georganiseerd worden. En dat ze het belang van de vogels behartigen. Dat is nodig want de diversiteit is al zoveel minder geworden. De cursussen die ik met zoveel plezier gevolgd heb; er is een wereld voor mij opengedaan. Overal kun je van vogels genieten. Laten we ervoor zorgen dat dat zo blijft!

Waarom ben je lid geworden?

Als je de cursussen gaat volgen ben je automatisch lid.

Wat is je mooiste vogelervaring?

In 2012 heb ik dus de cursussen gevolgd en toen ben ik pas echt begonnen met vogelen. Desondanks heb ik al heel veel mooie dingen gezien of meegemaakt. Allemaal verschillende en daarom is het moeilijk om te zeggen wat nu het mooiste was. Voor het eerst een Grote Bonte Specht, Boomklever en Goudvink in je eigen stadse tuintje te zien doet je wel wat. Sijtsjes die in de winter regelmatig in een van mijn bomen zaten te brabbelen. En de Staartmeesjes die af en toe kwamen badderen in de vijver. Voor het eerst een vlinderende Wespindief. Of voor het eerst een duikende Visarend. Dat zijn ervaringen die je nooit meer vergeet. Het

onverwachte. Ik had nog nooit Kraanvogels gezien, waar dan ook. En dan ineens, tijdens een tochtje in de buurt zo'n 30 stuks. Ik hoorde ze (herkende het geluid meteen) keek in de lucht en zag ze hoogte maken en daarna boven mijn hoofd overvliegen.

Maar dit is wel het allermooiste. Het was donker, met een heldere hemel en bijna een volle maan. Ik stond doodstil om te luisteren. Ik zag hazen mijn richting opkomen en op het laatste moment, vlak voor mij, besloten die alsnog om niet langs mij heen te gaan en toch maar een omweg te nemen. En toen hoorde ik voor het eerst een Steenuil roepen. En daarna nog een, en nog een. Van drie kanten kwam het geluid. Ik heb ze toen niet gezien. Maar ze alleen te horen was genoeg. Je hoorde dat ze er waren, je hoorde ook uit welke richting het geluid kwam, maar waar ze precies zaten blijft een mysterie. Ondertussen heb ik ze ook al een paar keer gezien, dat was leuk maar heeft toch minder indruk gemaakt. Zo merk je dat alleen een geluid ook een geweldige ervaring kan zijn.

Wat is je vreemdste ervaring op vogelgebied?

Pimpel- en Koolmezen die als het ware de verf afkrabben, of beter afpikken. Het bladderde op sommige plaatsen onder de goot en de mezen hakten daar in de buurt lustig op los. Ik dacht aan eventuele insecten die zich op het hout bevonden totdat ik een mees met een stuk afgebladderde verf zag wegvliegen, een boom in om daar aan de achterkant van de verf verder te pikken. Wat zit er aan de achterkant? Voor zover ik gezien heb in ieder geval geen insecten. Wat dan, iets van lijnolie?

Wat is je lievelingsvogel?

Dat is moeilijk te zeggen. Elke vogel heeft wel iets. De een, zoals bijv. de Gekraagde Roodstaart, ziet er prachtig uit. De ander, zoals de Nachtegaal zingt weer prachtig. De spectaculaire duikvlucht van de Slechtvalk, het dalen van de Boomleeuwerik. Maar waar ik altijd blij van word zijn de Staartmeesjes. Ze zien er zo grappig uit, die bolletjes met die lange staartjes. En de geluidjes die ze maken. Misschien vind ik die wel het leukste.

Wat doe je zoal op vogelgebied?

Vooral nog heel veel leren.

Wat is het mooiste vogelland?

Voor iemand die pas begonnen is, is Nederland mooi genoeg. Er is hier nog zoveel te ontdekken. Ik ben hier dan ook nog lang niet uitgekeken. Het is zo veel leuker als je gewoon op de fiets door je eigen omgeving trekt. Je hoeft dan echt niet naar het buitenland. Natuur is dichterbij dan je denkt.

Wat is je favoriete gebied in Nederland?

Ik kan niet precies zeggen wat mijn favoriete gebied is. De Biesbosch heb ik altijd al prachtig gevonden. Met de kano daar op ontdekkingsstocht. Maar ik houd ook van het kleinschalige cultuurlandschap. En van de heide en de duinen en nog meer. Kortom, ik houd van afwisseling. Het is ook afhankelijk van het seizoen. Een bos in de herfst met al zijn kleuren, prachtig.

Zijn we nog wat vergeten?

Het gaat natuurlijk niet alleen om vogels maar om het geheel aan natuur. Vogels zijn wel de indicatoren of het goed gaat met de wereld van flora en fauna.

Jan Benoist

Terugblik Kamertjesgroep seizoen 2012-2013

Al ruim veertig jaar onderhoudt de werkgroep Kamertjes van de West Brabantse Vogelwerkgroep een kleine natuurparel in de Haagse Beemden. Ingeklemd tussen de noordelijke rondweg en de "Broekenwijk" ligt een gebied van twee hectare dat met liefde en zorg wordt onderhouden. Dit gebeurt in goed overleg met de gemeente Breda die voor de maaibeurten van de drassige weilanden zorgt. Het werk aan houtwallen, sloten, wilgen en bomen doen de veertien leden van de Kamertjesgroep. Voorman Jan Benoist bewaakt het opgestelde beheerplan en bepaalt welke werkzaamheden jaarlijks uitgevoerd moeten worden. Kees Pellis nam het stokje over voor de arbo en veiligheid.

Kamertjeswerker van het allereerste uur Frans Dollevoet neemt altijd het knippen van de biezen in de sloten voor zijn rekening. Daarnaast zijn het meestal Kees Huijben en Kees Voogt die het schonen van de sloten en het opnieuw uitgraven voor hun rekening nemen. En bij hun sporadische afwezigheid wordt dit opgepakt door Frans Aarts en René van Gils. Een zware klus die het nodige vergt van ruggen en armen. Sowieso is het Kamertjeswerk geen heel lichte arbeid.

Opvallend was het aantal Amerikaanse rivierkreeften die we de afgelopen jaren aantreffen in de sloten of op het maailand. Ook werden er in de afgelopen jaren andere exoten aangetroffen zoals roodwang- en geelwangschildpad. De aanwezigheid van deze exoten heeft desastreuze gevolgen voor de inlandse soorten. Zo worden er steeds minder kikkers en salamanders waargenomen. Hopelijk is het tij nog te keren!

In de afgelopen vijftien jaren is de Kamertjesgroep een hecht en vast team geworden. De drive van het onderhouden van de natuurparel zit hem ook in het onderlinge plezier dat we hieraan beleven. De koffiepauzes zijn de twee momenten waar de hele groep halsreikend naar uitkijkt. Dat zijn de momenten waarop (vogel)nieuwttjes uitgewisseld worden, politieke beschouwingen de revue passeren en de nodige moppen hilariteit opleveren. Tijd om lief en leed te delen. Ook wordt op dat moment de vogelpopulatie van die ochtend vastgelegd in het beheerplan. Afgelopen jaar werd veel tijd besteed aan het zagen van de elzen langs de westelijke zijde van het fietspad. Voorman Jan Benoist gaf aan dat we achterlieden op het beheerplan en in plaats van één rij elzen moesten er twee rijen elzen omgelegd worden. Het was een forse klus die alle geplande zaterdagochtenden volledig in beslag nam. De gemiddelde leeftijd van de Kamertjesgroep was aan het resultaat niet te merken. Er werd gezaagd, geknipt, geruimd, geordend en afgevoerd. Ja, de oudere jongeren weten hun mannetje (en vrouwtje) nog goed te staan.

Krasse knarren, met soms oude ledematen die in de renovatie gaan, maar stuk voor stuk jong van geest.

Nieuwkomer Kees Pellis deed dapper mee met zagen en afvoeren, naast de andere zagers: Frans Aarts, Ton Adriaanse, René van Gils en Koos Holleman. De bijtjesploeg bestaande uit Jan Benoist, Kees Huijben, Frans Dollevoet en Kees Voogt ontdeed de gevallen bomen van hun takken. De leden van opruimploeg Willem en Mariska Veenhuizen, Trudy Voogt en Mary Holleman liepen vele malen op en neer naar de plaatsen waar alle takken op de musterd moesten worden gelegd; alle stappen bij elkaar kwamen neer op vele kilometers. De vaste musterdplaatsen zijn mooie hopen waar Winterkoning, Roodborst en verschillende mezensoorten dankbaar gebruik van maken om kost of inwoning te vinden. De elzenproppen lokken jaarlijks steevast een flink aantal Sijzen en Putters. In de lente en de zomer ontpopt het gebied zich tot een prachtig broekland met onder andere koekoeksbloem en heeft het een aantrekkingskracht op vlinders, libellen en vogels.

Een kleine natuurparel te midden van de hectiek van de stad Breda. Ook voor de leden van de Kamertjesgroep geldt een pensioendatum. Nee, geen pensioenregeling. Feit is dat een aantal de wettelijke pensioenleeftijd al lang heeft bereikt. Het bepalen van de datum voor het Kamertjespensioen doet ieder lid individueel. Zo was het dit jaar Herman Schriks, 77 jaar jong, die na veertig jaar Kamertjes besloot om zijn zaag aan de wilgen te hangen. Zijn geest wil nog wel, maar het lichaam weigert nog langer het zware Kamertjeswerk te doen. Jammer voor de overige Kamertjesleden, maar begrijpelijk. Vol lof voor alle jaren trouwe Kamertjesdienst van Herman gaat de rest van de ploeg voorlopig verder. We zullen zijn handige zelfgemaakte gereedschap blijven gebruiken en op de jaarlijkse zomerbarbecue hopen we hem nog te zien.

Wie de volgende pensionado/a wordt is onduidelijk en we hopen dat dat nog even uitblijft. Maar reikhalzend kijken we uit naar wat jonge aanwas die de handen mee uit de mouwen wil komen steken. Wil je je graag nuttig maken, vind je het leuk om in een klein en gezellig team in de natuur te werken, ben je niet bang uitgevallen voor modder, zaagsel en af en toe een schrammetje? Zet dan die stap en kom een keer een zaterdagochtend meehelpen in de Kamertjes! Het werkprogramma van de Kamertjesgroep loopt van medio september tot april en behelst één zaterdagochtend per maand. Het zijn dus in totaal circa acht ochtenden per seizoen. De laatste werkdag – begin april – helpen we steevast bij het Vogelrevalidatiecentrum in Zundert. Wil je je aansluiten of een keer een "stagedag" meelopen, meldt je dan telefonisch aan bij Jan Benoist op: 06-53445492.

Wij zijn benieuwd wie onze nieuwe vrijwilligerscollega wordt!

Namens de Kamertjesgroep **Mary Holleman**

Prettige feestdagen

Steppebuizerd (*Buteo buteo vulpinus*)

Op 13 augustus, natuurlijk een geluksdag ...,zag Ger Duijf nabij polder Hooijdonk, een bijzondere vogel die bij nader inzien een Steppebuizerd bleek te zijn. Deze polder ligt ten noorden van Breda, tussen Rooskensdonk en de nieuwe natuur van de polders Lange Bunders en Slangenwijk. Er worden in het najaar, zo in augustus en september, in Nederland altijd wel enkele Steppebuizerden waargenomen. Hoe steviger de oostenwind hoe groter de kans een exemplaar aan te treffen.

Voorkomen

De Steppebuizerd is broedvogel in Oost-Europa (westelijk Siberië) en delen van Azië.

In september en oktober vertrekken deze vogels naar de overwinteringsgebieden in Midden-Afrika.

Ze zijn dan bij duizenden te zien nabij de 'stuwingspassages': de Bosporus en in de Kaukasus met name de passages langs de oostkant van de Zwarte Zee (Batumi) in Georgië.

Herkenning

Deze ondersoort is zeer lastig te onderscheiden van de Buizerd (*Buteo buteo*) en van zijn neef, de Arendbuizerd (*Buteo rufinus*). En er zijn zelfs nog exemplaren van de Steppebuizerd met een licht (roodbruin) en een donkerder verenkleed, wat de herkenning in het veld nog moeilijker maakt!

Van boven gezien heeft de Steppebuizerd geen donkere vlekken op de bovenzijde. De gespreide staart is rossig lichtbruin, soms oranjeachtig. Deze geheel lichte bovenstaart is een van de betere kenmerken. De Arendbuizerd is fors van postuur en geeft een langere, wat smallere vleugelindruk.

Bij de Steppebuizerd geeft in de vlucht de onderzijde een duidelijker kleurcontrast met het deel van ondervleugel en borstveren. Door dit alles heeft de Steppebuizerd een minder gevarieerd verenkleed dan de Buizerd met zijn 'onrustige' verenpak. De Steppebuizerd is in de vlucht meer egaal van kleur.

Willem Veenhuizen

Geraadpleegde literatuur
Vogelgids van Europa, 2000, ANWB
Cramp e.a. 1982, Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa, Volume II, The Birds of the Western Palearctic.

Noot van redactie:

De waarneming van Ger Duijf is door Waarnemingen.nl nog niet goedgekeurd.

Het determineren van dit soort vogels blijft altijd lastig en zekerheid is niet altijd te geven.

Steppebuizerd in polder Hooijdonk

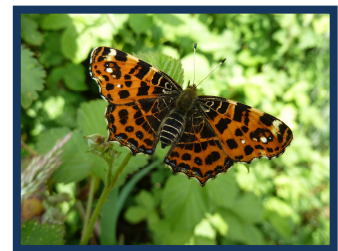

Waarnemingen + Agenda

32	Geoorde Fuut	1-8-2013	Breda	Emerput	Rutger van Ouwerkerk
1	Kwak	21-8-2013	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Erik van Bostel
1	Koereiger	16-10-2013	Moerdijk	Willemstad - Sint Antoniegorzen	Harry van Vugt
12	Kleine Zilverreiger	16-8-2013	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Harry van Vugt
3	Purperreiger	28-8-2013	Breda	Hooijdonk	Tim van Oerle
7	Ooievaar	14-9-2013	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Ger Duijf
1	Roodhalsgans	27-9-2013	Drimmelen	Hooge Zwaluwe - Grootte Zonnezele	Mathilde Marijnissen
11	Zomertaling	17-8-2013	Steenbergen	Dintelse Gorzen West	Richard de Jonckheere
2	Rosse Stekelstaart	12-8-2013	Bergen op Zoom	Markiezaat - Kraaijenberg e.o.	Kees van der Krift
1	Rode Wouw	17-8-2013	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Harry van Vugt
1	Steppekiekendief	8-9-2013	Werkendam	Polder de Kroon en de Zalm	Harry van Vugt
1	Boomvalk	4-8-2013	Breda	Teteringen	Leo Nagelkerke
1	Waterral	6-10-2013	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Kees Wijnen
1	Porseleinhoen	16-9-2013	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Martin van Leest
1	Kwartelkoning	1-9-2013	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Joost Simons
4	Kleine Strandloper	12-10-2013	Steenbergen	Dintelse Gorzen Oost	Joost Simons
2	Krombekstrandloper	8-9-2013	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Harry van Vugt
1	Geelpootmeeuw	25-8-2013	Breda	Brabantpark	Corné Timmers
2	Steenuil	4-10-2013	Breda	Teteringen	Leo Nagelkerke
3	IJsvogel	5-9-2013	Breda	Asterdplas	Raymond van Breemen
1	Draaihals	21-9-2013	Breda	Wolfslaar	Harry van Vugt
2	Boomleeuwerik	5-10-2013	Oosterhout	Boswachterij Dorst	Ruud Coenen
1	Duinpieper	9-9-2013	Breda	Hooijdonk	Tim van Oerle
1	Engelse Kwikstaart	6-9-2013	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Corné Timmers
1	Tapuit	4-9-2013	Breda	Hooijdonk	Ada Engel
1	Beflijster	20-10-2013	Breda	Rooskensdonk	Harry Janssen
2	Buidelmees	29-8-2013	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Marjo Lips
1	Grauwe Klauwier	1-9-2013	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Joost Simons
1	Klapekster	16-10-2013	Alphen-Chaam	Strijbeek - Strijbeeksche Heide	Ellie Pruiksmā
1	Appelvink	14-10-2013	Breda	Prinsenbeek	Tim van Oerle
1	IJsgors	5-9-2013	Breda	Hooijdonk	Tim van Oerle
1	Ortolaan	6-9-2013	Breda	Hooijdonk	Tim van Oerle

December 2013			
Datum	Activiteit	Contactpersoon	Bijzonderheden
Za 14-12	Roofvogeltelling	Raymond van Breemen 076 - 5712734	Info bij Raymond
Januari 2014			
do 09-01	Nieuwjaarsreceptie	Ellie Pruiksmā 076 - 5658570	20.00 - 22.00 uur Gemeenschapshuis De Wegwijzer
zo 26-01	Excursie Plan Tureluur	Jan Benoist 06 - 53445492	09.00 - 17.00 uur aanmelden bij Jan
do 30-01	4-Jaargetijden Wolfslaar Winter - Uilen	Martin van Leest 076 - 5656713	20.00 - 22.00 uur Gemeenschapshuis De Wegwijzer
vr 31-01	4-Jaargetijden Wolfslaar Uilenexcursie	Martin van Leest 076 - 5656713	20.30 uur Parkeerterrein Bezoekerscentrum Wolfslaar
Februari 2014			
zo 02-02	Ganzenexcursie West-Brabant	Piet van Iersel 076 - 5816382	aanmelden bij Piet
wo 26-02	Vroege Vogelexcursie (Geluiden)	Marjo Lips 076 - 5150627 06 - 83036803	Aanmelden bij Marjo

De Kamertjes

